Numer Jubileuszowy.

WYDAWANY PRZEZ ODDZIAŁ WARSZ. POLSKIEGO TOW. HERALDYCZNEGO

Nr. 12. Warszawa, Grudzień 1933. Rok XII.

WARUNKI PRZEDPŁATY:
Członkowie Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, którzy uiścili roczną wkładkę w wysokości 24 zł., otrzymują bezpłatnie „Miesięcznik" oraz „Rocznik". Prenumerata dla niećzłonków na „Miesięcznik" wynosi rocznie w kraju: zł. 18, — zagranicą: zł. 20.

Członkowie Oddz. Lw. winni wpłacać na konto P. K. O. № 153.091, członkowie Oddz. Warsz. oraz niećzłonkowie na konto P. K. O. № 21.621.
Korespondencję i artykuły nadsyłać pod adresem: Tow. Heraldyczne, Bibl. Ord. Krasińskich, Okólnik 9.

(W RAZIE PRZEWIDZIANEJ ODPOWIEDZI, ZAŁĄCZYĆ DO LISTU ZNACZEK POCZTOWY).

Treść:

Ćwierćwiecze badań monograficznych nad rodami rycerstwa polskiego.

W r. 1907 rzuciłem myśl i przedstawiłem program monograficznego opracowania polskich rodów rycerskich, a na wzór tak pojętej monografji opracowałem jeden z prastarych rodów średniowiecznych, „Ród Pałuków" [1]). We wstępie do tej pracy podałem szereg uwag „O potrzebie i metodzie badań nad historją rodów rycerskich w Polsce".

W cztery lata potem, w r. 1911, przedłożyłem w Akademji rzecz p. t. „Uwagi metodyczno-krytyczne nad pochodzeniem i rozsiedleniem rycerstwa polskiego wieków średnich" [2]). Rzecz tę ogłosiłem drukiem w „Miesięczniku Heraldycznym" z r. 1912 (zesz. 3/4 i 5/6).

W obu tych pracach przeciwstawiłem się zasadniczo dotychczasowej metodzie badań nad genezą rycerstwa-szlachty w Polsce (Bobrzyński, Smolka, Małecki, Piekosiński), które zmierzały do rozwiązania tej zagadki *a priori*, ujmując ten trudny problem odrazu w postaci syntetycznej hypotezy.

Na podstawie przepracowania obfitego materjału źródłowego wyszedłem z założenia, że pewnych i niezachwianych podstaw do rozwiązania zagadnienia genezy szlachty polskiej dostarczyć mogą jedynie krytycznie opracowane monografje całego szeregu rodów i dopiero na podstawie takich monograficznych badań nad poszczególnemi rodami, będzie mogła nauka przystąpić zczasem do syntetycznych wniosków, mających mocne oparcie w przesłankach już całkiem pewnych lub przynajmniej dość silnie uzasadnionych.

[1]) Rozprawy Wydz. hist.-filozof. Akad. Umiej. T. XLIX str. 150—264 oraz odbitka. [2]) Sprawozdania Akademji Umiejętności, posiedzenie Wydz. hist. fil. z 10 lipca 1911 r.

Lecz nie tylko zagadnienie genezy rycerstwa domagało się takiego monograficznego opracowywania poszczególnych rodów rycerskich. Wchodziły tu w grę inne jeszcze problemy, mogące budzić zainteresowanie historyka, problemy natury prawno-społecznej, gospodarczej, wojskowej, wreszcie czysto politycznej, w tych bowiem kierunkach zaznaczały się wpływy zasady rodowej u średniowiecznego rycerstwa polskiego.

Polska bowiem niemal jedyna (obok Węgier) z pośród społeczeństw zachodnio-europejskich wytworzyła szlachtę o bardzo archaicznym ustroju społeczno-prawnym, opartym na podstawach organizacji rodowej, która sięgając korzeniami swemi pierwocin ustroju społecznego, dzięki odporności na rozkładowe wpływy zachodniego ustroju feudalnego, przetrwała wieki, a nawet jeszcze w czasach nowożytnych, gdy już rodowość straciła swój pierwotny charakter, siłę, zakres, aż do upadku Rzeczypospolitej nadawała ona, zewnętrznie przynajmniej, odrębne znamię polskiej społeczności szlacheckiej.

Program mój obejmował na najbliższą przyszłość najstarsze i najwybitniejsze rody rycerskie Polski średniowiecznej, te zwłaszcza rody, które odegrały poważniejszą rolę w dziejach, czyto polityczną, czy kulturalną. Każda monografja taka oprzeć się miała przedewszystkiem o mocną podstawę genealogiczną. Najważniejszą rzeczą było tu odtworzenie głównego pnia rodowego i pochodnych odeń gałęzi. Następnie chodziło o zbadanie stosunków majątkowych rodu, przedewszystkiem stosunku jego do ziemi, o rekonstrukcję jego rozsiedlenia, wykrycie, o ile możności, najstarszego gniazda rodowego i nakreślenie późniejszego rozwoju stosunków majątkowych rodu, jego dalszych migracyj i działalności kolonizacyjnej, to wszystko ze zwróceniem szczególnej uwagi na związek tego rozsiedlenia z rozmieszczeniem grodów, z warunkami strategicznemi kraju, wreszcie z podziałem terytorjalnym terenów osadniczych danego rodu. Dopiero w oparciu o te dwie silne podstawy t. j. genealogiczną i majątkowo-terytorjalną, można było pokusić się dalsze wnioski, dotyczące już pochodzenia rodu, przyczem oczywiście częstokroć wnioski te mogły uzyskać tylko charakter mniej lub więcej uzasadnionych przypuszczeń. Nasuwała się dalej do omówienia — oczywiście nie przy każdym rodzie jednako interesująca i ważna — rola polityczna i kulturalna rodu, względnie wybitniejszych jego przedstawicieli. Wkońcu zasługiwała na szczegółowe rozpatrzenie kwestja herbu i zawołania rodowego oraz przemian, jakie one w ciągu wieków przechodziły.

Monografja każda winna była być zaopatrzoną w aparat syntetyzujący i unaoczniający wyniki badań, a zatem: 1) w tablice genealogiczne, 2) mapy majątków rodu i jego rozsiedlenia, 3) podobizny godeł napieczętnych i herbów, przez ród używanych.

Rzucając hasło monografij historycznych rodów rycerskich w Polsce średniowiecznej [3]), których numerem 1-szym miała być wspomniana monografja „Rodu Pałuków", zdawałem sobie dobrze sprawę, że sam jeden temu zadaniu niepodołam. W rezultacie dałem po pewnym czasie, w r. 1920 drugą, znacznie obszerniejszą taką monografję, jednego z najwybitniejszych rodów polskiego średniowiecza, „Rodu Awdańców" [4]), w której przy zastosowaniu nieco innej, niż w „Rodzie Pałuków", bardziej zwartej

---

[3]) W tymże samym roku 1907, niezależnie od referenta, podjął przedwcześnie zmarły znakomity polski mediewista Karol Potkański monograficzne opracowanie Rodu Nagodziców, jednak prawie wyłącznie z punktu widzenia osadnictwa rodu. Praca ta doczekała się wydrukowania dopiero po śmierci autora w II tomie jego Pism pośmiertnych (Kraków 1924). [4]) Roczniki Tow. Przyj. Nauk Poznańskiego T. XLIV—XLVI (1917—1919) oraz osobne odbicie w 50 egz. Poznań 1920.

konstrukcji narracyjnej, rozwinąłem jednak te same w zasadzie, co poprzednio, metody badań genealogiczno-heraldyczną i geograficzną, wprowadzając w nich jednak pewne modyfikacje, na podstawie szeregu spostrzeżeń i doświadczeń.

Aby rozwinąć i posunąć naprzód badania nad rodami, trzeba było ująć je w pewne ramy organizacyjne. W tym celu:

1) Zachęcałem i pobudzałem innych pracowników na niwie heraldyki i genealogji do podejmowania podobnych badań monograficznych nad rodami. Z podniety mojej opracował prof. Oskar Halecki, jako jedną z pierwszych prac swoich, „Ród Łodziów" [5]) a Dr Zygmunt Wdowiszewski z Warszawy „Ród Bogorjów" [6]). Obie te prace wykonane zostały zasadniczo wedle typu, jaki ustaliły moje prace monograficzne. Inny natomiast typ i charakter wykazują niemniej cenne „Studja nad pierwotnem rozsiedleniem rycerstwa wielkopolskiego" ks. Stanisława Kozierowskiego. Zajmują się one wyłącznie rodami wielkopolskiemi, do których autor pomnikowych „Badań topograficznych" rozporządzał olbrzymim wprost materjałem źródłowym, zaczerpniętym przeważnie z niewyzyskanych dotad rękopiśmiennych ksiąg sądowych i kościelnych wielkopolskich. W badaniach swoich rodowych kładzie ks. Kozierowski główny nacisk na rozsiedlenie rodów, prace jego jednak dają pod tym względem tylko suche zestawienie materjału, wyliczając kolejno osady, (przeważająco dopiero z XV w.), w których kiedykolwiek pojawiali się rzeczywiści czy też przypuszczalni tylko członkowie danego rodu [7]). Tego rodzaju zestawienia, choćby najobfitsze, bez należytego pogłębienia zagadnienia osadniczego nie przynoszą nauce wiele pożytku, tem więcej, że w okresie, z którego pochodzą owe zestawienia, pierwotny cel i charakter osadnictwa rycerskiego już uległ zatarciu, wysuwa się natomiast na czoło stosunków rozsiedleńczych moment prywatno-gospodarczy, który dla naszego zagadnienia, zwłaszcza o ile chodzi o rody podrzędniejsze, nie przedstawia szczególniejszego znaczenia. Bardzo cenną jest natomiast praca ks. Kozierowskiego o „Obcem rycerstwie w Wielkopolsce od XIII — XVI w." [8]), rzucając wiele nowego światła na pochodzenie szeregu rodów rycerskich tej dzielnicy.

Odmienny charakter mają dwie inne prace monograficzne, mianowicie prof. Leona Białkowskiego „Ród Czamborów—Rogalów" [9]) oraz Dra Heleny Polaczkówny „Ród Wezenborgów w Polsce i jego pierwotne gniazdo" [10]). Obie te prace mają tą cechę wspólną, że kładąc główny nacisk na moment genealogiczny, starają się ściśle krytycznie ustalić przynależność szeregu rodzin czy osób do danego rodu względnie herbu, wprowadzić zatem, że tak powiem, ład genealogiczny do omawianych grup rodowych i wydzielić starannie te wszystkie elementy, które do tych grup nie należą względnie których przynależności źródłowo całkiem pewnie ustalić się nieda. Jako takie, muszą być te prące uważane w swoim zakresie za wzorowe.

2) Objąwszy katedrę nauk pomocniczych na Uniwersytecie Jagiellońskim, po-

---

[5]) Miesięcznik Heraldyczny R. IV—VI (1911—1913) oraz osobna odbitka, Lwów 1913. [6]) Rocznik Tow. Heraldycznego T. IX (1928/9) oraz odbitka, Kraków 1928. [7]) W ten sposób opracował ks. Kozierowski dotąd 12 monografij rodowych: 1. Bylinów 2. Drogosławiczów, 3. Wczeliczów, 4. Nowinów, 5. Przosnów, 6. Jeleni-Niałków, 7. Szaszorów—Opalów, 8. Samsonów—Watów, 9. Doliwów, 10. Leszczyców, 11. Porajów—Różyców, 12. Korabitów. — Drukiem rozstrzelonym oznaczono monografje drukowane w organach Tow. Heraldycznego. [8]) Poznań 1929. [9]) Rocznik Tow. Her. T. VI (1921—3). Prof. Białkowski już w r. 1908 wydał w Krakowie krótką monografję „Rodu Bibersteinów", zajmując się genealogją i osadnictwem głównie małopolskiej gałęzi tego rodu. [10]) Rocznik Tow. Her. T. VII (1924/5) i odbitka, Kraków 1925.

stanowiłem przystąpić do opracowywania monograficznego rodów rycerskich przez moich starszych uczniów w seminarjum. Pragnąłem w ten sposób stworzyć pewnego rodzaju szkołę badań heraldyczno-genealogicznych. Zamiar mój, częściowo przynajmniej, został osiągnięty, gdyż z seminarjum wyszło kilka cennych prac, ogłoszonych drukiem, inne zaś czekają lepszych czasów, by móc ujrzeć światło dzienne. I tak Dr Marjan Friedberg opracował monografję prastarego „Rodu Łabędziów“ [11]), Dr Karol Górski możny „Ród Odrowążów“ [12]), Dr Ludwik Wyrostek węgiersko-ruski „Ród Sasów“ [13]), Mgr. Jadwiga Chwalibińska „Ród Prusów“ [14]). Wszystkie te rozprawy, wzorowane na moich monografjach, pogłębiły i sprostowały w niejednym kierunku ich metodę badania, w innym ją rozszerzyły lub uzupełniły. Typ jednak tych rozpraw pozostał w zasadzie ten sam: śledzą one przedewszystkiem rodowód, dalej rozsiedlenie rodu, jego herb, rolę dziejową i kulturalną, zastanawiając się wreszcie nad pochodzeniem każdego rodu.

Aby mieć odpowiedni organ do druku tego rodzaju prac, stworzyłem i zorganizowałem pod swoją redakcją dwa naukowe czasopisma, wydawane przez założone w r. 1908 we Lwowie a obecnie przeniesione do Warszawy, Polskie Towarzystwo Heraldyczne, mianowicie „Miesięcznik Heraldyczny“ (tomów 7, r. 1908 — 1915) i „Rocznik Heraldyczny“ (tomów 11, r. 1908—1932). W wydawnictwach tych zamieszczałem zarówno całkowite monografje rodowe moich współpracowników, jako też artykuły naukowe, własne i obce poświęcone specjalnym zagadnieniom z zakresu heraldyki i genealogji, genezie poszczególnych rodów, ich herbom, metodzie badania, źródłom etc.

Pomimo tak rozbudowanego aparatu do badań monograficznych nad rodami rycerskiemi, plon osiągnięty nie pozostaje jeszcze w żadnym stosunku do tego, co jest do zrobienia. Cały szereg wybitnych rodów, które we wcześniejszem średniowieczu polskiem odgrywały rolę dominującą, z rodem Toporczyków-Starżów na czele, czeka jeszcze na swoje monografje. Domagają się ich takie stare rody, jak Gryfici, Lisy, Rawicze, Powałowie, Pomiany, Nałęcze, Grzymalici, Jastrzębce, z czerwono-ruskich rodów Korczaki, żeby tylko wymienić najważniejsze. Cóż dopiero mówić o licznej plejadzie rodów pomniejszych i dziejowo młodszych, które jednak, jak Leliwici, Dębnowie czy Zarembowie osiągnęły z czasem znaczne majątki i duże wpływy polityczne. Poza temi jasnemi słońcami i bledszemi od nich planetami, na firmamencie rycerstwa polskiego pozostają jeszcze całe gromady gwiezdne mniej lub więcej drobnego gminu szlacheckiego, zorganizowanego także w rody herbowe, a skupiającego się głównie w okolicach obronnych grodów. Oczywiście nie byłoby celu tej masy rodów i rodzików opracowywać indywidualnie i monograficznie. Nie byłoby to wykonalne i nie dałoby żadnego poważnego rezultatu naukowego. Ale nie można nad temi rodami drobnego rycerstwa przejść zupełnie do porządku, choćby ze względu na prawno-społeczne zagadnienie genezy tego typu drobnej szlachty rodowej i związanej z nią niewątpliwie w pewnych stadjach rozwoju szczątkowej grupy rycerstwa tzw. włodyczego, którego genezie i rozsiedleniu poświęciłem osobną rozprawę [15]). Należy to rycerstwo badać raczej w ramach ustroju terytorjalnego, w obrębie całych ziem (względnie terytorjów grodowych) a nawet całych dzielnic. Przedsięwzięte w mojem seminarjum tego rodzaju badania nad rycerstwem niektórych ziem

[11]) Rocznik Tow. Her. T. VII (1924/5) i odbitka, Kraków 1925. [12]) Tamże T. VIII (1926/7) i odbitka, Kraków 1927. [13]) Tamże T. XI (1931/2) i odbitka, Kraków 1932. [14]) Ta praca pozostaje jeszcze w rękopisie. [15]) Włodycy polscy na tle porównawczem słowiańskiem. Kwartalnik Hist. T. XXII (1908) i odbitka, Lwów 1909.

(oświęcimsko-zatorskiej, stężyckiej, łukowskiej), dotąd nie opublikowane, wydały szereg pozytywnych wyników. Badania te jednak natrafiają na wielką trudność z tego powodu, że dla całego szeregu ziem, przedewszystkiem zaś dla ziem najciekawszego pod względem osadnictwa rycerskiego Mazowsza, ubóstwo dotychczas wyczerpujących dyplomatarjuszów, oraz wydawnictw zapisek sądowych średniowiecznych. A przecież badania rodowe wychodzić muszą często z późniejszej podstawy chronologicznej, z w. XIV, XV, i dopiero drogą metody wstecznej cofać się mogą na czasy wcześniejsze.

Obok rdzennie polskich rodów szlacheckich interesowały mnie także rody bojarstwa litewskiego, którego początkom poświęciłem szereg uwag polemicznych[16]). Ciemne mimo wszystko zagadnienie początków szlachty litewskiej skłoniło mnie do opracowania monograficznego najstarszych rodów bojarskich, tych przedewszystkiem kilkudziesięciu rodów, które dostąpiły słynnej adopcji do rodów szlachty polskiej w unji horodelskiej 1413 r.[17]). Pozostają jeszcze do opracowania średniowieczne rody litewskie i litewsko-ruskie, które w akcie adopcji tej udziału nie wzięły.

Jakkolwiek badania nad rodami szlachty polskiej znajdują się jeszcze wciąż w stadjum zaczątkowem, to przecież nie ulega wątpieniu, że te nieliczne stosunkowo monografje rodowe, jakie dotąd się pojawiły, przyniosły pewne wyniki, które pozwoliły rozjaśnić niejedną wątpliwość co do pochodzenia niektórych rodów, dalej co do stosunku rycerstwa do ziemi, jego roli wojskowej w związku z obroną grodów oraz z systemem chorągiewnym, wreszcie roli dziejowej wybitniejszych rodów; zdołały one nadto rzucić pewne choć niewystarczające jeszcze światło na początki i rozwój rycerstwa wogóle.

Za najważniejszy rezultat monografij rodowych uznać trzeba niewątpliwie wyśledzenie i stwierdzenie przynależności rodowej szeregu postaci historycznych, co zwłaszcza dla jednostek dziejowo czynnych i wybitnych ma znaczenie ogólniejsze dużej doniosłości. Dla historyka, zwłaszcza wcześniejszych okresów doby piastowskiej nie może być obojętnem, czy dany wybitny przedstawiciel warstwy rycerskiej był członkiem tego lub innego rodu, tem więcej że jak dotychczasowe monografje rodowe niewątpliwie stwierdziły, w dziejach Polski piastowskiej mniejwięcej do połowy w. XIII może być mowa o konsekwentnej polityce rodowej, polegającej na solidarności członków rodu oraz na zasadzie stałych wytycznych celów politycznych. Pomimo że w późniejszych czasach daje się niekiedy stwierdzić rozłam w łonie rodu na tle politycznem, to jednak polityka rodowa długo jeszcze święci swe trjumfy, tak że określenie przynależności rodowej dla osób działających nie przestaje historyka interesować aż do schyłku średniowiecza.

Co się tyczy stosunku rycerstwa do ziemi i jego rozsiedlenia to nasuwa się tu kwestja rycerskiej własności ziemskiej podniesiona w r. 1925 przez prof. Arnolda w pracy pt. „Możnowładztwo polskie w XI i XII w. i jego podstawy gospodarczo-społeczne“, i rozwiązana przezeń w sensie negatywnym. Wedle prof. Arnolda gospodarczej podstawy grupy możnowładczej w XI i XII w. nie należy upatrywać w posiadłościach ziemskich, ale przedewszystkiem w majątku ruchomym i w gospodarce

[16]) W sprawie początków szlachty na Litwie i jej ustroju rodowego. Kwart. Hist. T. XXIX, 1915 i odbitka, Lwów 1916, jako odpowiedź na recenzję prof. Haleckiego mojej pracy pt. „Braterstwo szlachty polskiej z bojarstwem litewskiem w unji horodelskiej“. [17]) Miesięcznik Heraldyczny 1913—1915 a dalej w Roczniku Herald. T. V—IX. p. t. O litewskich rodach bojarskich zbratanych ze szlachtą polską w Horodle 1413 r.

hodowlanej. Otóż w świetle badań rodowych teza prof. Arnolda nie znajduje potwierdzenia. Przytoczone wyżej prace o rodach Awdańców, Łabędziów, Odrowążów, a przedewszystkiem praca Potkańskiego o rodzie Nagodziców, stwierdzają już wcześnie, conajmniej w początkach wieku XII istnienie znaczniejszych, jakkolwiek niekoniecznie skupionych, majątków w rękach możnych rodów rycerskich.

Prace te potwierdzają ponadto spostrzeżenia, poczynione w moich dawniejszych pracach genealogicznych (Włodycy, Ród Awdańców) o t. zw. łańcuchowym typie rozsiedlenia rycerstwa, które już w pierwszej połowie XII w. posiadało majątki rozrzucone po całej Polsce i to rozmieszczone w sposób, wskazujący na planową akcję rozdawnictwa ziemi przez księcia na rzecz rodów rycerskich, akcję pozostającą niewątpliwie w związku z obroną grodów i granic kraju.

Nie mniej ważną zdobyczą monograficznych badań nad rodami szlachty polskiej jest stwierdzenie szeregu wypadków, że nie zawsze są one rodami ściśle w znaczeniu związku krwi. Myśl taką rzuciłem już w monografji „Rodu Awdańców", zwracając uwagę na to, że obok pojęcia rodu *sensu stricto* istnieje jeszcze pojęcie rodu herbowego, t. zn., że za rodowców uważają się wszyscy współklejnotnicy, t. j. mający wspólny herb, chociażby nie pochodzili od wspólnego przodka. Zjawisko to starałem się wyjaśnić w ten sposób, że rody praszlachty polskiej w okresie konsolidacji stanu szlacheckiego i ustalania herbów w w. XIV wchłonęły w siebie częściowo swoje rycerstwo służbowe, które z tytułu stawania pod wspólną chorągwią miało na swych tarczach godła herbowe swych panów chorągiewnych.

Podobne spostrzeżenie uczynił prof. Białkowski, badając genealogję rodu Czamborów-Rogalów i dochodząc również do wniosku, że pod godłem Rogalów kryją się obce sobie i nawet niewiedzące o swem współistnieniu gałęzie obcych, różnych pni.

Najciekawsze jednak są wyniki, do jakich doszedł Dr. Wyrostek w swoich badaniach nad rodem czerwonoruskich Sasów. Oto okazało się, że jest to ród etnograficzny, że zawiązek jego a zarazem pień pierwotny stanowiła wołoska rodzina rycerska, która przywędrowała do Polski w połowie XIV w. z węgierskiego Marmaroszu i osiedlona na podkarpaciu ruskiem, od jednego z przodków swych przybrała nazwę rodową Sas. Pod chorągwią i godłem tej rodziny stawali dla obrony przełęczy karpackich różni późniejsi przybysze pochodzenia wołoskiego, którzy na prawie rycerskiem osiedlali się na tem pograniczu polsko-węgierskiem, i tą drogą weszli oni do rodu Sasów, którego poszczególne gałęzie pierwotne nie były przeto ze sobą spokrewnione.

Zupełnie analogiczny typ „rodu" przedstawła ród Prusów, opracowany przez p. Chwalibińską. I tu pień pierwotny rodu stanowi rodzina przybyła z Prus w połowie XIII w., najprawdopodobniej w czasie nieszczęśliwego powstania Prusaków przeciw Zakonowi w r. 1260. Rodzina ta, osiedlona na Mazowszu, na pograniczu Prus, zachowała długo jeszcze dziedziczne imiona pruskie, przybrała zaś herb w postaci półtora krzyża, który zwie się Prusem. Otóż jest rzeczą ciekawą, że herb ten przybrały z czasem inne rodziny, notorycznie pruskiego pochodzenia, chociaż z tamtą rodziną niespokrewnione, jak np. panowie z Schillingsdorfu, którzy nawet używali pierwotnie własnego, odrębnego herbu tzw. Wilczychkos, na które później zaczęli kłaść wspomniane wyżej godło półtorakrzyża i zaczęli się wołać Prusem II. Zjawisko to wyjaśnić można także w ten sposób, że rycerze pochodzenia pruskiego stawali pod wspólną chorągwią owych pierwszych przybyszów z Prus i wspólność tę znaczyli w godle herbowem oraz we wspólnem zawołaniu. Z czasem zaś, gdy wspólny herb i zawoła-

nie stało się znamieniem przynależności rodowej, te wszystkie pierwotnie obce sobie a jedynie etnograficznie jednolite elementy zaczęły się uważać za krewnych, za pochodzących od wspólnego przodka.

Wreszcie jeszcze jeden wynik dotychczasowych badań monograficznych, który dziś jeszcze przedwcześnie byłoby zbytnio uogólniać. Oto cały szereg opracowanych rodów wykazał obce pochodzenie, można prawie powiedzieć: gdzie tknąć tam wychodzi obcy ród, który do Polski w mniej lub bardziej odległych czasach się przesiedlił. Oczywiście, zanim nie zostaną ukończone badania nad całością rycerstwa, a przynajmniej nad większością rodów rycerskich, nie będzie można z dotychczasowych doświadczeń wysnuwać wniosków ostatecznych, przeciwnie już dziś można powiedzieć, że istniał napewno pewien procent rycerstwa pochodzenia rodzimego.

Takie to są najważniejsze ogólne wyniki dotychczasowe monograficznych badań nad rodami szlachty polskiej. Wyniki te uprawniają do wniosku, że droga, którą wskazałem przed ćwierćwieczem, była trafna, i mogą one tylko zachęcać do dalszych na tem polu badań. Byłbym szczęśliwy, gdyby one mogły rozwinąć się w szybszem, niż dotąd, tempie i pragnąłbym doczekać chwili, w której możnaby przystąpić na podstawie tych monografij do syntetycznego ujęcia zagadnienia genezy rycerstwa w szerszej niż dotąd mierze.

Wł. Semkowicz.

Zakład w Polsce średniowiecznej.

Częste są wzmianki w aktach sądowych XV-go wieku, tak koronnych jak i mazowieckich, o zakładzie jako karze umownej na utwierdzenie umów, a zwłaszcza o zakładzie (vadium, poena vallata), który panujący, lub w jego imieniu starosta, ustanawiał, w razie zwad pomiędzy szlachtą, dla zapobieżenia walkom i gwałtom, a skierowania sporów na drogę prawa. Była to zwykle wysoka grzywna, którą strona zakłócająca spokój miała uiścić na rzecz panującego.

Natomiast zakład, jako rodzaj umowy losowej, znanej prawu rzymskiemu—obejmującej m. in. zobowiązanie, na wypadek dwóch różnych twierdzeń, iż ten, którego twierdzenie okaże się nieprawdziwem, zapłaci stronie przeciwnej umówioną kwotę lub da jej umówiony przedmiot—nie występuje naogół w średniowiecznych źródłach polskich. Stąd też nawet w bardzo szczegółowem dziele prof. Dąbkowskiego o Prywatnem prawie polskiem"[1]) niema określenia takich umów, zaś w „Corpus iuris polonici" prof. Balzera[2]) znajdujemy tylko w statucie ormiańskim z r. 1519, pod tytułem „pactum alias zakład", przepisy skierowane przeciwko zakładom o wyczyny sportowe, mogące spowodować uszkodzenie ciała.

Raz jednak spotykam w źródłach późniejszego średniowiecza wzmiankę o zakładzie zawartym w r. 1463 między Przedborem z Koniecpola a Andrzejem ze Zduńskiej Woli, ziemianami sieradzkimi. Znajduje się ona w sumarjuszu zapisów grodzkich sieradzkich z lat 1405—1631[3]).

Przedbor z Koniecpola, herbu Pobóg, pochodził ze znanej w historji, możnej rodziny. Był synem Jana, kanclerza koronnego, i Doroty z Sienna, wojewodzianki

[1]) Dąbkowski P. Prawo prywatne polskie, zob. t. II 603. [2]) t. III 432, 472. [3]) Archiwum Główne warszaw. n. 184.

sandomierskiej, wnukiem Jakóba z Koniecpola, wojewody sieradzkiego, który stawał z własną chorągwią pod Grunwaldem[4]). Sam w r. 1463 nie piastował jeszcze żadnego urzędu. Później został starostą sieradzkim i szadkowskim. Żonaty był z Anną z Kutna, wojewodzianką łęczycką. Umarł w r. 1475[5]).

Rodzina drugiego z zakładających się, Andrzeja ze Zduńskiej Woli, nieznana jest naszym heraldykom. Była to jednak stara i dość zamożna szlachta z rodu Dołęgów. Skąd kilkanaście rodzin tego rodu, osiadłego w Płockiem i w ziemi dobrzyńskiej, znalazło się w XIV i XV wieku w województwach sieradzkiem i łęczyckiem, niewiadomo. Prawdopodobnie osiedlił je tam książę władający tak księstwem dobrzyńskiem, jak też sieradzkiem i łęczyckiem. Być może, iż pochodziły one od uchodźców z ziemi dobrzyńskiej, gdy ją zagarnęli Krzyżacy, a których Łokietek osiedlił w tych okolicach. Wskazywałby na to kontakt, jaki utrzymywali w pierwszych dziesiątkach XV stulecia ubodzy dziedzice drobnych działów w Wojszycach w powiecie orłowskim, z współrodowcami z Lasotek i Wierzbicka, piastującymi urzędy w ziemi dobrzyńskiej[6]).

Wśród owych Dołęgów w Łęczyckiem i Sieradzkiem wybijali się u schyłku XIV i w XV w. dziedzice Zdun i Zduńskiej Woli. Najdawniejszą znaną ich posiadłością było Krzepocino w pow. łęczyckim. Wieś tę zamienili Bernard z braćmi rodzonymi i przyrodnimi, tudzież stryjem, Gniewomirem, przełożonym klasztoru w Trzemesznie, za dobra arcybiskupa gnieźnieńskiego: części w Różycach, Leźnicy większej i mniejszej, tudzież 3 działy w Zdunach (wszystko w pow. łęczyckim)[7]). W umowie zdziałanej 11 marca 1362 r. przed starostą łęczyckim, który zamianę imieniem króla dopuścił (admittimus), wspomniano, iż Krzepocino znajdowało się „in thuicione prelibatorum nobilium”[8]). Nie były to zatem dobra dziedziczne, lecz widocznie oddane im w posiadanie przez panującego.

Wspomniany Gniewomir wystepuje kilkakrotnie w aktach w latach 1365—1367, w sprawach swojego konwentu, tudzież zatargu, jaki ma z arcybiskupem Jarosławem Bogorją[9]).

O dziedzicach Zdun częste są wzmianki w aktach łęczyckich z końca XIV-go wieku. Piszą się czasami Zduńskimi. Spotyka się wśród nich imię Bernarda. Dziedziczą prócz Zdun, także Leźnicę i inne dobra. Andrzej ze Zdun jest miecznikiem łęczyckim w latach 1386—1395, zaś Mikołaj (Nicolaus, Meczlaus, Miczek) ze Zdun— także Zduński — występuje od r. 1393 jako chorąży mniejszy łęczycki.[10]). Jest nim jeszcze w r. 1412, gdy świadczy na rokach generalnych w Sieradzu wraz z rodowcem Drogoszem z Podola[11]) „de cleynodio Dolangy” przy wywodzie szlachectwa Piotra z Gromadzic (czy Gromadzina)[12]). W r. 1415 świadkuje chorąży łęczycki ze Zdun wraz z bratem swoim Pietraszem z Woli „de clenodio Doląga“ w takiej samej sprawie Marcina z Kraszyna (z pow. szadkowskiego)[13]). Chorąży Mikołaj ze Zdun jest wreszcie świadkiem przy wywodzie szlachectwa swojego rodowca Mikołaja

---

[4]) Długosz, Historja IV. 40. [5]) Boniecki, Herbarz XI 74, 75. [6]) Semkowicz. Wywody szlachectwa n. 90. [7]) Dokument Kazimierza W. z r. 1357, zatwierdzający przywileje arcybiskupstwa gnieźnień. (Kodeks dyplom. Wielkopolski III n. 1354), wymienia 3 miejscowości o nazwie Zduny, należące do arcybiskupstwa, m. in. działy w Zdunach w pobliżu Krzepocina i Leźnicy Wielkiej (w pow. łęczyc.), [8]) Kodeks dyplom. Wielkopolski III n. 1471. [9]) Jak wyżej n. 1485, 1489, 1504, 1517, 1524, 1538, 1541. 1571, 1589, 1616. [10]) Pawiński, Księgi sądowe łęczyckie I n. 2502, II 4130, 4703, I 4092, II 5506, 6643, 4387, 4388, I 47, 260, 301, 311, 1228, 1285, 1295, 1506, 1689, 1789, 951, 1670, 1768, 3650, II 4518, 4703, 5141, 5497, 5665, I 3436. [11]) Parafja Grabno, pow. szadkowski (Pawiński, Wielkopolska II 241), dziś Podule. [12]) Łaguna. Pisma 354. [13]) j. w. 355.

z Wojszyc, wraz ze Zdziszkiem, wojskim gostyńskim „genealogie Dolangy de signo babatum et in babato sagitta et supra crux", r. 1416[14]). Piotrasz z Woli, Dołęga, brat Mikołaja ze Zdun, chorążego łęczyckiego, był zapewne identyczny z Piotrem ze Zduńskiej Woli, który w r. 1417 występuje w aktach szadkowskich[15]).

Zduńska Wola (w XVI w. w parafji Korczów w pow. szadkowskim) nie leżała wcale w bliskości Zdun w pow. łęczyckim. Prawdopodobnie jednak od nich wzięła swoją nazwę[16]). Należała ona do posiadłości Dołęgów okalających gród Szadek. Były to wspomniane już Podole (Podule), dalej Gajewniki[17]), Dobruchów[18]), Rzepiszew i Wola Rzepiszewska[19]), tudzież gniazda rodowe w parafji zadzimskiej, Otok[20]), Zalesie[21]), Górki[22]), Rościeszyn[23]), zapewne także i Chodaki[24]).

Wśród Dołęgów w okolicy Szadka najważniejszą osobistością był w drugiej połowie XV w. Andrzej ze Zduńskiej Woli. Spotykamy go już w r. 1445, gdy z ramienia kanclerza Jana z Koniecpola, starosty sieradzkiego, występuje jako sędzia grodzki sieradzki. Koniecpolski pisze o nim „coram Nostro Nobili Andrea de Zduńska Volia Commisario Iudice Castrensi Siradiensi" [25]).

Andrzej ze Zduńskiej Woli cieszył się widocznie względami Kazimierza Jagiellończyka. Przywilejem z 1 września 1452 darował mu król dom, który wybudował w pobliżu klasztoru Św. Dominika, tudzież plac w mieście Sieradzu. Był on podówczas burgrabią zamku sieradzkiego[26]). W r. 1458 jest sędzią na sądach królewskich w Piotrkowie („iudex per Sereniss. D. Kasimirum D. G. Regem Polon. in convencione generali Piotrcovensi pro tunc constitutus et deputatus") i wydaje wraz z podsędkiem sieradzkim, Andrzejem z Grabna, wyrok w sprawie między Pawłem biskupem płockim a Klemensem z Turzyna. Dokument zaopatrzony jest pieczęcią sędziego z wyraźnym herbem Dołęgą i podsędka z h. Pomian[27]). Pan Andrzej był widocznie człowiekiem rycerskim. W r. 1460 jest chorążym sieradzkim. Zapewne bierze udział w walkach z Krzyżakami. Otrzymuje bowiem w tym roku nowy przywilej królewski dla swojego domu, placu, budynków i ogrodów, przy wale, niedaleko klasztoru św. Dominika w Sieradzu[28]). Ostatni raz spotykam chorążego sieradzkiego Andrzeja ze Zduń-

---

[11]) Semkowicz. Wywody szlachectwa n. 34. Zamiast „Wenszicze" ma być „Wolszicze". Być może, iż potomkiem chorążego był Mikołaj Zduński, dziedzic działu w Zdunach, paraf. Leźnica mniej., w r. 1576 (Pawiński, Wielkopol. II 70). W Wielkopolsce przychodzą Zduńscy jeszcze w XVII w. (Borkowski, Elektorowie). Rodzina Zduńskich h. Dołęga nieznana heraldykom. [15]) Kozierowski S., Badania nazw topograficznych VII 280. [16]) W pobliżu Zduńskiej Woli niema w Liber Beneficiorum Łaskiego, ani u Pawińskiego lub Kozierowskiego, Zdun. Miejscowość tej nazwy, którą spotykamy na mapach sztabu generalnego obok Zduńskiej Woli, powstała zatem zapewne w stosunkowo późniejszych czasach. [17]) Zob. Kozierowski, Badania VI 104, z powołaniem się na Install. Canon. Poznan. z r. 1601. [18]) Z tego Dobruchowa Dobruchowscy h. Dołęga, Wittyg, Nieznana Szlachta 75, pod r. 1552,i rękop. „Acta Lasociorum" f. 16. [19]) Rzepiszewscy h. Dołęga, Wittyg, Niezn. Szl. 281, pod r. 1552; Kozierowski, Badania VII 91. Rodzina XV 368. [20]) Stąd Otoccy Dołęgowie z Sieradzkiego, znani już Paprockiemu. [21]) Zalescy Dołęgowie, których Paprocki umieszcza w Łęczyckiem, gdzie rzeczywiście mieli majętności, pisali się jednak z Otoka (Niesiecki IV 651). [22]) „Goreccy od Szadka z sieradzkiego dom starodawny" pisze Paprocki pod Dołęgą. [23]) Rościescy h. Dołęga, zob. Kozierowski. Badania VII 75. Anna z Rościeszyna Rościecka h. Dołęga, żona Samuela Witwickiego k. r. 1630 (Korytkowski IV 321). Rościeccy bez podania herbu w herbarzu Rodzina XV 249. [24]) Boniecki wywodzi Chodakowskich h. Dołęga z Chodakowa w ziemi sochaczew. (III 17). Tymczasem z ich legitymacji ze szlachectwa w Król. Pol. wynika, iż przebywali oni w wojew. sieradz. w pobliżu Chodaków jeszcze w XVIII w. (Herbarz rodzin szlachec. Król. Pol. z r. 1853, str. 160). Pochodzą zatem prawdopodobnie z Chodaków w Sieradzkiem. [25]) Zielińscy G. i J. Wiadomość o rodzinie Świnków I 159, 161. [26]) Wierzbowski T. Matricularum R. P. Summaria I n. 161. [27]) Bibljoteka ordyn. hr. Krasińskich, rękop. n. 149. [28]) Sumarjusz zap. grodz. sieradz. p. 138.

skiej Woli, w aktach z okazji wspomnianego już zakładu z Przedborem z Koniecpola, zawartego w Sieradzu w r. 1463. Koniecpolski twierdził, iż w Krakowie, gdy się idzie od bramy Św. Mikołaja do młyna zwanego „Piaseczny" przez plac w kierunku kościoła św. Mikołaja, niema po drodze żadnego innego kościoła, prócz św. Mikołaja. Chorąży zaś mówił, iż prócz tego kościoła jest jeszcze i inny. Umówiono się, iż ten, którego twierdzenie okaże się słusznem, otrzyma 3 łokcie sukna florenckiego. Dla większej pewności wpisano umowę do aktów grodu sieradzkiego [29]). Młyn „Piaseczny" („santmul" w dokumencie" z 1303 r.) leżał we wsi Piaski, położonej pod samym Krakowem po stronie wschodniej, za kościołem św. Mikołaja [30]), po której pozostała jeszcze nazwa ulicy „Piaski" w dzielnicy Grzegórzki. Kościół św. Łazarza, położony pomiędzy kościołem św. Mikołaja a „Piaskami", nie istniał jeszcze w XV wieku. Powstał znacznie później. Czy na tej przestrzeni znajdował się jaki inny kościół w średniowieczu, nie jest mi wiadomem. Może któryś ze znawców dawnych dziejów i średniowiecznej topografji Krakowa będzie to wiedział i rozstrzygnie kwestję, który ze zakładających się miał rację. Akta bowiem sieradzkie nie podają wyniku zakładu. W r. 1478 pan Andrzej już nie żył, albowiem Jan ze Zduńskiej Woli, syn niegdy Andrzeja, chorążego sieradzkiego, sprzedaje w tym roku części swe w Pstrekoniach i Woźnikach w pow. szadkowskim [31]). W dziesięć lat później notuje sumarjusz sieradzki sprzedaż Zduńskiej Woli „Wola Zduńska venditio" [32]).

Zygmunt Lasocki.

---

[29]) „G. Predborius de Koniecpole et n. Andreas de Zduńska Wola vexillifer Siradien. fecerunt pactum. G. Predborius dixit quod nullum templum est incipiendo a porta Cracov. quae appellatur S. Nicolai, hac platea eundo versus templum S. Nicolai, usque ad molendinum Piaseczny pt. (praeter) templum S. Nicolai. N. vero Andreas dixit quod est unum aliud templum pt. templum S. Nicolai. Cuius erit assertio verior, iste lucrabitur 3 ulnas panni Florentini". (Summarium chronologicum Siradiensium Castrensium Inscriptionum p. 28). [30]) Szujski I. i Piekosiński F., Stary Kraków 76. [31]) Sumarjusz j. w. p. 44, 46. [32]) j. w. p. 50.

Zawisza Czarny a łowy książęce na Litwie i w Tyrolu.

O żadnym z rycerzy Jagiełłowych czasów Długosz nie wyraża się z takim entuzjazmem jak o Zawiszy Czarnym [1]). Istotnie też żaden z nich nie był sławniejszy po za granicami Polski. Żaden z nich nie cieszył się większem zaufaniem osobistem króla Władysława, używany raz po raz do najdelikatniejszych misyj dyplomatycznych, aczkolwiek nie piastował wysokich godności i dopiero pod koniec życia występuje jako starosta spiski czyli lubowelski [2]). Łaska, jaką go darzyli również władcy zagraniczni, z Zygmuntem luksemburskim na czele, nigdy nie odwiodła go, jak innych współczesnych, od wiernej służby dla własnej ojczyzny. Odwdzięczył się tylko królowi rzymskiemu i węgierskiemu przez bohaterską, opiewaną przez ówczesnych poetów [3]), śmierć pod Gołubcem, a za przykładem ojca synowie Zawiszy zginą pod Warną [4]).

Mimo tradycyjnego uroku tego rycerza żaden historyk nie poświęcił mu jeszcze wyczerpującej monografji, choć źródeł bynajmniej nie brak, jak o tem świadczy sumienne ich zestawienie, niedawno dokonane przez doc. H. Polaczkównę [5]). Żaden też heraldyk

---

[1]) Hist. Pol., IV 320, a zwłaszcza 356. [2]) Arch. komisji histor., VIII 213, 222. [3]) Długosz, Hist. Pol., IV 357/8. [4]) Tamże, IV 731. [5]) Mies. Herald., 1931, 126—132.

nie wyjaśnił jeszcze jego roli na tle polityki rodowej współczesnego mu pokolenia szlachty polskiej, aczkolwiek i pod tym względem niezwykle ciekawe nasuwają się zagadnienia.

Ród Sulimów, którego orła herbowego Zawisza okrył sławą, nie odegrał wybitniejszej roli za Piastów. Kilku tylko dostojników duchownych można z większem lub mniejszem prawdopodobieństwem do niego zaliczyć, zaczynając od owego biskupa poznańskiego z XII-go wieku, imieniem Cherubin, z którym prof. W. Semkowicz łączy początki tego rodu [6]), a kończąc na znanym z dziejów Łokietka i Kazimierza W. arcybiskupie Janisławie, któremu herb Sulima przypisuje Długosz [7]). Natomiast za Władysława Jagiełły ród Sulimów dochodzi niemal nagle do bardzo dużego znaczenia: oprócz samego Zawiszy i jego słynnego również brata Farureja wystarczy wskazać panów z Charbinowic, z głośnym starostą podolskim Piotrem Włodkowicem na czele, Oporowskich, których widzimy na najwyższych urzędach, Gamratów, którzy również już wówczas zasiadają w radzie królewskiej i uczestniczą w adopcji horodelskiej i t.d. [8]).

Czem się tłómaczy to szybkie wyniesienie, któremu zresztą nie zupełnie odpowiada późniejsza, skromniejsza znowu rola rodu? Naszem zdaniem [9]) Sulimowie, jak zresztą i kilka innych, przedtem mniej znanych rodów, szczególną przychylność Jagiełły zawdzięczają tej okoliczności, że jeden z nich, mianowicie Włodek z Charbinowic i Ogrodzieńca, odegrał nader ważną rolę przy jego powołaniu na tron polski [10]), o czem król przez całe życie doskonale pamiętał. Tem się też wyjaśnia ta osobista, oparta na wdzięczności i zaufaniu zażyłość, jaką Jagiełło darzył tych właśnie rycerzy i ich braci herbowych.

Jeżeli chodzi o Zawiszę, który należał właśnie do małopolskiej, bardzo bliskiej panom z Charbinowic [11]), gałęzi Sulimów, to natrafiliśmy niedawno na nieznany dotąd dokument, rzucający znamienne światło na ten jego osobisty stosunek do króla Władysława. Wiedzieliśmy już z niezwykle ciekawej pracy p. Polaczkówny [12]), że Zawisza Czarny, wraz z innymi rycerzami polskimi, którzy brali udział w soborze w Konstancji, przejeżdżał po drodze przez góry tyrolskie i wpisał się wraz z nimi do bractwa św. Krzysztofa, utrzymującego hospicjum na przełęczy Arlbergu [13]). Zgóry można było przypuścić, że musiał zetknąć się przy tej sposobności, a może nawet i wcześniej, z władcą Tyrolu, ks. Fryderykiem austrjackim, który wraz ze swym bratem Ernestem był od r. 1412 sprzymierzeńcem króla polskiego [14]), a w dziejach soboru odegrał głośną, aczkolwiek niefortunną rolę, ułatwiając ucieczkę Jana XXIII. Otóż charakterystyczny ślad tych stosunków zachował się w Archiwum krajowem tyrolskiem w Innsbruck, w postaci listu oryginalnego Władysława Jagiełły do Fryderyka habsburskiego, który poniżej ogłaszamy.

Dowiadujemy się z niego, że Zawisza, znając a zapewne i podzielając zamiło-

---

[6]) O początkach rodu Sulima, Mies. herald. 1910, 5. [7]) Hist. Pol. III 31. [8]) Do ogólnej orjentacji służyć może zestawienie F. Piekosińskiego w Poczcie rodów szlachty polskiej wieków średnich, Rocznik Tow. Herald. II 73. [9]) Zob. nasze uwagi o wielkiem bezkrólewiu 1382/6 w Sprawozd. Akad. Umiej., grudzień 1932. [10]) Wywód nasz w Dziejach Unji, I 95/7, szerzej rozwinął W. Semkowicz w pracy o Hanulu, namiestniku wileńskim, Ateneum wil. VII 10/12; wątpliwość nasuwa nam tylko sprostowanie daty dokumentu z 18 kwietnia 1383 na 15 kwietnia, jak bowiem świadczy fotografja, w oryginale można czytać równie dobrze (zgodnie z wyd. Piekosińskim) XIIII Kalendas mensis maii, jak XVII Kal. etc. [11]) Mies. Herald. 1910, 6. [12]) Księga bracka św. Krzysztofa na Arlbergu w Tyrolu, gdzie się też znajduje zacytowany wyżej zarys biografji Zawiszy. [13]) Herb jego znajduje się na tabl. III, dodanej do Mies. Herald. 1931, zesz. 3 (marzec). [14]) A. Prochaska, Król Władysław Jagiełło, I 333, por. 287.

wanie do łowów, jakiem się odznaczał jego król, doniósł mu o podobnem zamiłowaniu księcia Tyrolu. W tamtejszych górach natrafiało się nieraz, jak się o tem rycerz polski niezawodnie sam przekonał, na pustkowia niemniej rozległe a odludne jak w borach litewskich. Zwrócił więc uwagę Jagielle, że łatwo może sobie zjednać Habsburga, posyłając mu rozmaite przybory myśliwskie, używane na Litwie, a wiec krzesiwo w torebce, kapelusz, dwie pary rękawiczek na zimę i na lato, oraz parę litewskich noży.

Ustęp listu, dotyczący tych darów, umieszczony na samym początku i tak interesujący pod względem obyczajowym, odrazu zwraca uwagę czytelnika i został też dokładnie streszczony w starem repertorjum archiwalnem[15]), w którem Tyrolczyk z XVI-go wieku skrzętnie zanotował, że król polski posłał ks. Fryderykowi, jako myśliwemu „ain Lyttawische Täschen mit ainem Feuerzeug, mitsambt ainem Hutt und zwayen Par Wynnter—und Sumer Hanndtschuch, und ainem par Lyttawischen Messer". Rzecz jasna jednak, że ta posyłka miała posłużyć przedewszystkiem jako okazja do porozumienia w ważniejszych o wiele sprawach politycznych. I w tych niewątpliwie sprawach Zawisza musiał służyć jako pośrednik, aczkolwiek sam list, wysłany z Sandomierza dnia 20 lutego 1415 r., zawiózł wraz z darami królewskiemi do Tyrolu nieznany bliżej dworzanin imieniem Dobiesław, który miał ustnie szerzej rozwinąć poruszone przez Jagiełłę kwestje.

Pierwsza z nich to prośba, aby ks. Fryderyk zaopiekował się życzliwie posłami polskimi, którzy się udali na sobór. Wiadomo, że w chwili wysłania listu poselstwo Jagiełły, w tem i Zawisza, już od miesiąca niemal znajdowało się w Konstancji. Ale wiadomo również, że niektórzy posłowie[16]) wracali do Polski podczas soboru, śpiesząc potem ponownie nad jezioro bodeńskie, dokąd zjeżdżały w następnych latach coraz to nowe delegacje wysyłane przez Jagiełłę i Witolda, jadąc zapewne znowu przez Tyrol. Zresztą ks. tyrolski, w myśl prośby króla, miał im okazywać swą życzliwość także po za granicami swych dzierżaw.

Ważniejszą była kwestja druga. Usilniej jeszcze prosi król Władysław, aby Fryderyk wspierał też Zygmunta Luksemburczyka, sprzymierzeńca królewskiego, w jego staraniach około usunięcia schizmy kościelnej. Pragnie bowiem, aby ks. tyrolski wraz ze swym starszym bratem, a „zięciem" Jagiełły, Ernestem austrjackim, byli z królem rzymskim i węgierskim w tej samej co on zgodzie i jedności. Mamy tu więc do czynienia z dalszym ciągiem akcji medjacyjnej między domami habsburskim i luksemburskim, jaką Jagiełło prowadził od r. 1412, kiedy to sprzymierzył się z książętami austrjackimi, aby wywrzeć nacisk dyplomatyczny na Zygmunta luksemburskiego, wydając zarazem swą siostrzenicę Cymbarkę mazowiecką za Ernesta rakuskiego[17]), zwanego stąd zięciem królewskim. Nie miejsce rozwodzić się tutaj nad znaczeniem tej akcji. Wystarczy dodać, że jedyny dalszy w tej sprawie dokument z Archiwum innsbruckskiego (Schatzarchiv, Nr. 8701), kopja odpowiedzi ks. Ernesta na poselstwo Jagiełły z r. 1412, dawno już został ogłoszony przez uczonych austrjackich i jest też znany, choć nie wyzyskany jeszcze należycie, przez historyków polskich[18]). Natomiast list, wspominający o Zawiszy Czarnym, dotąd uszedł uwadze i jednych i drugich.

O. Halecki.

---

[15]) Rep. Liber V, 589 (dział „Polln"). [16]) Por. w pracy H. Polaczkówny ustęp o Januszu z Tuliszkowa, Mies. herald. 1931, 123. [17]) O. Balzer. Genealogja Piastów, 496. [18]) Index actorum saeculi XV, Nr. 690.

DODATEK.

Sandomierz, 20 lutego 1415.

List króla Władysława Jagiełły do ks. Fryderyka tyrolskiego.

Oryginał ze śladami pieczęci wyciśniętej w czerwonym wosku w Archiwum Krajowem w Innsbruck, dział „Schatzarchiv" sygn. 7497.

Na odwrocie adres: Preclaro ac magnifico principi domino Frederico duci Austrie Stirie Karinthie etc illustri amico nostro carissimo, *oraz dawna sygnatura*: Polan 1415.

Wladislaus Dei gracia rex Polonie Lythwanieque princeps supremus et heres Russie etc. magnifico et preclaro principi domino Frederico duci Austrie, Styrie, Karinthie etc., amico nostro illustri et precaro. Sincere amicicie continua incrementa, illustris princeps et magnifice amice noster. Referente nobis strenuo Zauissio nigro de Garbow, milite nostro fideli dilecto, pro re certa recepimus, quod vestra sinceritas circa venaciones et aucupaciones iocundas deducciones temporum plerumque solita est exercere, et in eo bene experti sumus, quod venatores interdum feras per devia insequentes ad solitudines vastas et loca inhabitabilia perveniunt. Itaque interdum ignem pro aptandis refeccionibus et natura recreanda habere non possunt. Ideo sinceritati vestre unam perulam valde parvam lythwanicam una cum ignili et aliis attinenciis ad excussionem ignis spectantibus per exhibitorem presencium Dobeslaum, famulum nostrum fidelem, cum una mitra seu pilleo et duobus paribus cyrothecarum, uno hyemali et alio estivali, uno etiam pari cultellorum lythwanicorum, dirigimus pro hac vice, vestram sinceritatem studiosis rogitantes affectibus, quatinus hec, quamvis sint exilia, grate velitis suscipere, non valorem horum sed pocius sinceritatis affectum, quem ad vestram magnificenciam gerimus, ponderando. Specialiter autem eandem sinceritatem vestram exhortamur, quatinus pro eis, que in partibus nostris vobis grata in istis localibus reperiri poterint, nos audacter requiratis, de quibus vobis diligenter curabimus providere. Preterea petimus vestram sinceritatem, quatinus ambasiatoribus nostris, quos ad Constanciam ad sacrum concilium per sanctissimum patrem dominum nostrum papam nobis intimatum direximus, in dominiis vestris et aliis, ubi necesse fuerit, ad perficiendum sacratissimam et diu desideratam unionem benivolam velitis exhibere voluntatem et eos in omnibus factis habere specialiter recommissos. Ceterum, ex quo divina favente clemencia serenissimus princeps dominus Sigismundus Romanorum et Hungarorum rex illustris, frater noster carissimus, cum quo nos uniti et federati existimus, in hoc sacro concilio ad perficiendam unionem et dandam pacem Ecclesie sollicitis insudat laboribus, vestram magnificenciam obsecramus in Domino, ut circa tam sanctum opus sibi assistenciam velitis facere. Novit enim ille, qui nichil ignorat, quod illud semper fuit et est nostri desiderii, quatinus vos cum fratre vestro illustre principe domino Arnesto, genero et amico nostro carissimo, in eadem unitate, qua nos uniti sumus, cum eodem domino Sigismundo rege Romanorum etc. staretis federati, quia tunc nostris forcius omnibus possemus resistere inimicis. Datum Sandomirie, die vicesima mensis februarii anno Domini millesimo quadringentesimo quinto decimo. In ceteris lator presencium vestram magnificenciam informabit, cui in dicendis vobis nostra ex parte fidem credencie adhibere velitis, tamquam vobiscum personaliter loqueremur[1]).

Ad relacionem domini regni Polonie vicecancellarii decani Cracoviensis etc.[2]).

[1]) Całe to ostatnie zdanie (po dacie) dopisano już po wyciśnięciu pieczęci, o czem świadczy nieco ściśnięte, dla braku miejsca, pismo. [2]) Donin, a właściwie Andrzej ze Skrzynna h. Łabędź (Polaczkówna, Mies. herald. 1931, 152/3).

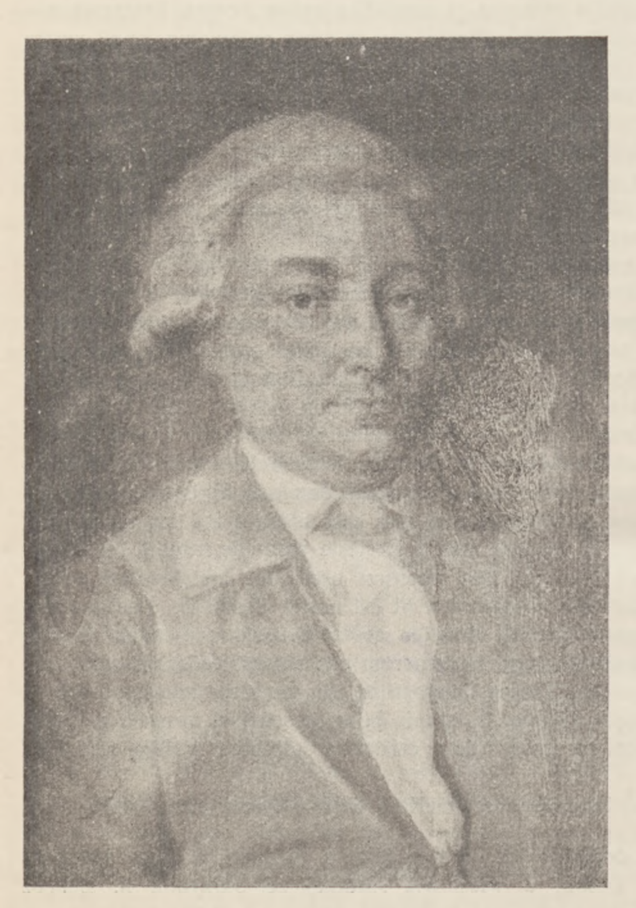
Rodzina Henryka Milberga, generała W. P. (1785—1863).

Dnia 12 kwietnia 1783 r. przed urzędem radzieckim miasta Pragi pod Warszawą, księżna Eleonora-Monika Czartoryska, wdowa po ks. Michale kanclerzu litewskim, kwituje „Wielmożnych IchMPP." Teodora Mühlberga sekretarza JKMci i jego żonę Reginę-Marję z Krokisiusów[1]) z otrzymania sum za sprzedany im dworek na Pradze[2]).

[1]) W tem brzmieniu wymieniona również w sepulturze generała Milberga. [2]) Oryginalne dokumenty w posiadaniu p. J. Woyczyńskiej w Łomży.

Ten sam Teodor Mühlberg dnia 24 czerwca 1784 r. w Radzyminie podpisuje akt obok lakowej pieczęci, na której tarcza herbowa zniszczona, nad hełmem natomiast można jeszcze rozróżnić dwa skrzydła (orle?) barkami do siebie zwrócone. (Akt ten oblatowany w grodzie warszawskim dnia 4 czerwca 1785 r.). W akcie tym Mühlberg wymieniony jako „Generosus" [3]).

Dnia 18 stycznia 1786 r. w Warszawie ks. Eleonora Michałowa Czartoryska zaświadcza, że Teodor Mühlberg w ciągu lat dziesięciu, t. j. od 1775 r. ku jej zadowoleniu, jej interesa i kasę prowadził [4]).

Jan-Teodor Milberg

Teodor miał właściwie dwa imiona Jan-Teodor, dnia 10 stycznia 1771 roku mianowany został przez króla Stanisława Augusta pisarzem publicznym [5]), a w roku 1790 uzyskał nobilitację z herbem Kawaler cz. Lichtjan odm. [6]). Miał być ponadto szambelanem królewskim, tak przynajmniej wymieniony jest w sepulturze syna swego Henryka generała [7]). Jan-Teodor Milberg był zapewne synem lub wnukiem Andrzeja, kapitana wojska koronnego, który w dniu 11 czerwca 1734 roku otrzymał z wojska dymisję [8]).

Jan-Teodor był wyznania Ewangielicko-Augsburskiego [9]) i miał: córkę Annę, zmarłą panną w wieku lat 73 w Szczepankowie dnia 27 listopada 1854 r., i pochowaną tamże 30 t. m. i r. [9a]), i syna Ottona-Henryka, późniejszego generała, (generał zwyczajem ówczesnym wielu ewangielików używał prawie wyłącznie drugiego imienia — Henryk), urodzonego 21 kwietnia 1785 r., a ochrzczonego w parafji ewangielicko-augsburskiej w Warszawie dnia 29 t. m. i r. W metryce tej ojciec generała wymieniony jako „Magnificus" i „de Mühlberg" [10]), sekretarz i skarbnik ks. Czartoryskiej, a matka, jako „Magnifica" Regina-Marja z Krokoszyńskich (sic). Ojcem chrzestnym późniejszego generała był br. Otto de Stackelberg [11]).

Powyższy Henryk, późniejszy generał brygady W. P., kawaler orderów, kawaler Cesarstwa, od roku 1830 figurujący w księgach metrykalnych Szczepankowa jako dziedzic tych dóbr, członek loży masońskiej „Wschód Łomży" (jego gwiazda masońska

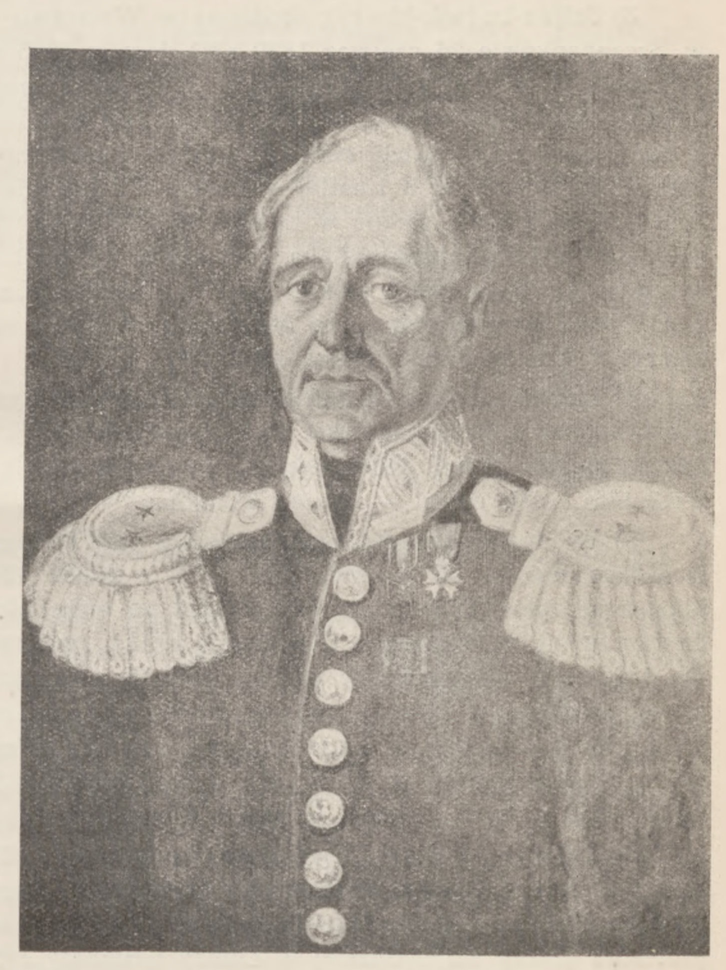
3) Ibid. 4) Ibid. 5) Archiwum Główne, Kanclerska ks. 36 cz. 1, str. 85. 6) Volumina Legum t. IX, 191. 7) Księgi akt stanu cywilnego parafji Szczepanków pod Łomżą 8) Archiwum Główne, Sigillaty ks. 24, str. 13. 9) Metryka gen. Milberga, Arch. a. d. dz. Heroldja, vol. 5721. 9a) por. przyp. 7. 10) Podkreślam te cechy szlachectwa, jako ciekawe wobec tego, że nobilitacja nastąpiła dopiero w 1790 r. 11) Metryka generała j. w.

ze znakiem tej loży w zbiorach p. G. Bisier w Warszawie), zaślubił około roku 1820 [12]). zapewne w Stawiskach, Józefę z Bykowskich, urodzoną w Kutnie około 1798 r., córkę Antoniego Bykowskiego dziedzica Stawisk i Juljanny z Kramkowskich, a zmarłą w Szczepankowie 19 listopada 1868 r. [13]). Generał zmarł w Szczepankowie (jako katolik) 20 kwietnia 1863 r. i pochowany tam 23 t. m. i r. [14]).

Sądzę że generał musiał przejść na katolicyzm bezpośrednio przed 1830 rokiem, dopiero bowiem w tym właśnie roku (p. n.), chrzcił dzieci swoje w obrządku katolickim, mimo że pięcioro z nich urodziło się już między 1821 a 1828. Według „Rodziny" Uruskiego t. XI str. 69. podpułkownik W. P. Ludwik Milberg miał być rodzonym bratem generała.

Z małżeństwa generała z Józefą z Bykowskich wiemy o siedmiorgu dzieciach:

1) Antoni Jan urodzony w Kadaryszkach 26 października 1821 r., a ochrzczony w Szczepankowie 26 czerwca 1830 r. [15]), występuje w roku 1849, jako dzierżawca folwarku Usznik, którego właścicielem był jego ojciec generał, a już od roku około 1874 aż do zgonu jest właścicielem majątku Wszerzecz par. Szczepanków [16]). Antoni-Jan był ożeniony z Józefą z Rzętkowskich (urodzoną z Elżbiety z Bykowskich), rodzoną siostrą Izabelli Władysławowej Milbergowej (p. n.), urodzoną około 1822 r. a zmarłą w Międzyrzecu Podl. 3/I 1910 [17]). Antoni Jan miał dwoje dzieci:

Gen. Henryk Milberg

a) Annę-Patrycję-Antoninę urodzoną w Uszniku 3 maja 1849 r., a ochrzczoną w Szczepankowie 19 t. m. i r. [18]), zmarłą dzieckiem [19]) i

b) Michalinę-Cyryllę-Annę (urodzoną w Jordanowicach gub. Warszawskiej dnia 2 lutego 1851 r., a ochrzczoną w Szczepankowie 4 maja 1851 r. [20]), która dnia 4 lutego 1874 r. w Szczepankowie zaślubiła Tadeusza Woyczyńskiego, syna Jana

---

[12]) Archiwum a. d. Heroldja vol. 5721. [13]) Księgi akt st. cywil. par. Szczepanków. [14]) Ibid. [15]) Ibid. [16]) Notaty p. Woyczyńskiej w Łomży. [17]) Kurjer Warszawski z odnośnych lat według notatek p. Stanisława Łozy. [18]) Księgi akt st. cywil. par. Szczepanków. [19]) Not. p. Woyczyńskiej. [20]) Księgi akt st. cywil. par. Szczepanków.

i Józefy z Kisielnickich, urodzonego w Łasku pod Szczuczynem około 1841 r.[21]).

Antoni-Jan umarł w Szczepankowie 10 października 1891 r., i pochowany tamże 14 t. m. i r.[22]).

2) Zofja-Marja-Julja-Nimfa urodzona w Stawiskach 1 listopada 1822 r., a ochrzczona w Szczepankowie 26 czerwca 1830 r.[23]), zaślubiła dnia 19 listopada 1865 r. w Szczepankowie Konstantego-Ignacego Lesiewskiego, dziedzica dóbr Kaczkowo-Wybranowo, wdowca, urodzonego w Dembowicach pow. łęczyckiego około roku 1827, syna nieżyjącego w 1865 r. Jana i Marji ze Stokowskich[24]). Zofja-Marja używała zwykle imienia Marja i umarła (pozostawiając męża) w Łomży 15 stycznia 1900 r.[25]).

3) Juljan-Ludwik-Henryk urodzony w Warszawie 16 lutego 1824 r., a ochrzczony w Szczepankowie 26 czerwca 1830 r.[26]), jest w 1865 roku podsędkiem sądu pokoju w Łomży[27]), w 1866 r. prezydującym sądu policji poprawczej[28]) wreszcie w latach 1868 — 1878 wymieniany, krótko, jako sędzia w Łomży[29]). Był dwukrotnie żonaty. Z żony Julji z Lasockich, córki Antoniego Lasockiego i Marji z Rogowskich, urodzonej około 1820 r., a zmarłej w Łomży 22 grudnia 1866 r.[30]), miał jedyną córkę Anielę-Marję-Sabinę zmarłą w Łomży dnia 27 maja 1865 r. w wieku lat 12 i miesięcy 10[31]). Drugą żoną Juljana była Emilja z Lasockich zmarła 21 listopada 1882 r. w wieku lat 66—rodzona siostra Julji[33]). Emilja z Lasockich umarła bezdzietnie[34]). Juljan poza wymienioną córką Anielą innych dzieci nie miał[35]) i umarł jako sędzia emeryt w Łomży dnia 7 marca 1893 r.[36]).

4) Ludwika-Regina-Edwarda urodzona w Kadaryszkach 13 października 1825 r. a ochrzczona w Szczepankowie 26 czerwca 1830 r.[37]). Jej losy nieznane, sądzę jednak że zmarła przed 1839 rokiem, gdyż generał, legitymując w tym właśnie roku wszystkie swoje dzieci — jej nie wymienia[38]).

5) Władysław-Ignacy-Józef urodzony w Warszawie 2 lutego 1828, ochrzczony w Szczepankowie 26 czerwca 1830 r.[39]), w latach 1867—1868 jest dzierżawcą Usznika, a od roku 1874 aż do śmierci jest po ojcu dziedzicem Szczepankowa[40]). Władysław umarł w Warszawie 17 kwietnia 1892 r., pochowany w Szczepankowie 25 kwietnia 1892 r.[41]), pozostawiając wdowę Izabellę z Rzętkowskich i jedyną córkę Władysławę, urodzoną w Zbiroży gub. warszawskiej około roku 1857, która dnia 12 listopada 1882 r. zaślubiła w Szczepankowie Jana-Antoniego-Andrzeja Grabińskiego, kawalera, mieszkającego w Warszawie, a urodzonego w Studziankach gub. piotrkowskiej około 1850 r., syna Józefa i Pelagji z Kamockich[42]).

6) Jadwiga-Agnieszka-Emilja urodzona około 1830 r.[43]), zaślubiła w Szczepankowie 14 lutego 1857 r. Michała Kuberskiego, b. oficera artylerji W. P. dzierżawcę majątku Trzaski par. Kleczków, urodzonego w Siedlcach około 1808 r., syna Mikołaja profesora szkoły wojewódzkiej w Łomży i Barbary z Sienkiewiczów[44]).

7) Teodor-Stanisław urodzony 5 listopada 1836 r. w Szczepankowie i tam ochrzczony 20 listopada 1836 r.[45]), dnia 8 września 1864 r. w Szczepankowie zaślubił[46]) Helenę-Józefę z Łąckich, urodzoną około 1844 r. w Zarembach, a zmarłą 14/8.1907[47]),

---

21) Ibid. 22) Ibid. 23) Ibid. 24) Ibid. 25) Księgi akt stanu cywilnego parafji katedralnej w Łomży. 26) Księgi akt st. cywil. par. Szczepanków. 27) por. przyp. 25. 28) Ibid. 29) por. przyp. 26. 30) por. przyp. 25. 31) Ibid. 32) Nagrobki na cmentarzu katolickim w Łomży. 33) por. przyp. 16. 34) Ibid. i przyp. 32. 35) por. przyp. 16. 36) por. przyp. 25. 37) por. przyp. 26. 38) por. przyp. 12. 39) Księgi akt st. cywil. par. Szczepanków. 40) Hipoteka przy sądzie okręgowym z Łomży. 41) por. przyp. 39. 42) Ibid. 43) por. przyp. 12. 44) por. przyp. 39. 45) Ibid. 46) Ibid. 47) por. przyp. 17.

córkę Fortunata-Romana Łąckiego i Józefy ze Skarżyńskich, dziedziców folwarku Chojny-Młode gm. Szczepanków. Z małżeństwa tego pozostały trzy córki:

a) Józefa-Michalina urodzona w Szczepankowie 29 listopada 1865 r.[48]), zaślubiona nastepnie Włodzimierzowi Klawerowi[49]), a zmarła w Warszawie 9/5.1930[50]),

b) Zofja-Stanisława urodzona w Szczepankowie 3 maja 1867 r.[51]), a zaślubiona tamże dnia 7 lipca 1894 r. Hilaremu-Feliksowi Ciemniewskiemu, dzierżawcy majątku Lubotyń, urodzonemu około 1859 r. w Rzuchowie Wielkim par. Gąsiewo z ojca Romualda-Józefa Ciemniewskiego i Ludwiki z Grużewskich, dziedziców Tarnowa par. Miastków pod Łomżą[52]) i

c) Henryka-Paulina urodzona w Szczepankowie 22 marca 1870 r., a zaślubiona tamże 28 października 1893 r. Józefowi-Łukaszowi-Antoniemu Łuniewskiemu, synowi Antoniego i Walerji z Linowskich, urodzonemu około 1867 r., dziedzicowi majątku Radogoszcz pow. Łomża[53]).

Teodor-Stanisław umarł jako dziedzic Usznika dnia 17 grudnia 1881[54]). Publikowane tutaj portrety Jana-Teodora Milberga (prawdopodobnie pendzla M. Bacciarellego) oraz syna jego Henryka znajdują się w posiadaniu p. Tadeusza Ciemniewskiego w Lubiejewie.

Szymon Konarski.

---

[48]) por. przyp. 39. [49]) por. przyp. 16. [50]) por. przyp. 17. [51]) por. przyp. 39. [52]) Ibid. [53]) Ibid. [54]) por. przyp. 17.

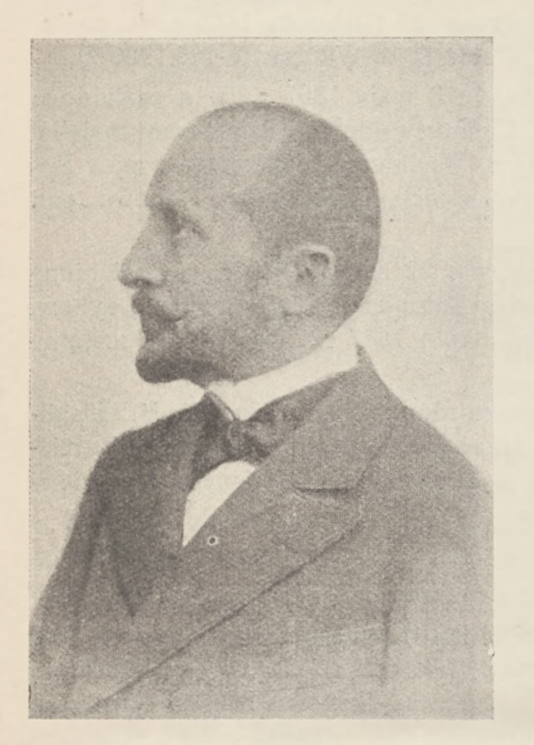
Kronika Polskiego Towarzystwa Heraldycznego.

Z inicjatywy Ludwika Pierzchały powstało we Lwowie przed 25 laty Towarzystwo Heraldyczne. Pierwsze zebranie założycieli T-wa odbyło się dn. 23 marca 1908 r. Na zebranie przybyli pp.: hr. Jerzy Borkowski, prof. Juljan Jaxa-Bykowski, hr. Jan Drohojowski, inż. W. Dzieślewski, Wojciech Kętrzyński, hr. Ksawery Orłowski, L. Pierzchała, Z. L. Radzimiński, prof. Wł. Semkowicz i Dr. Wąsowicz. Przewodniczył najstarszy wiekiem p. Radzimiński. Na posiedzeniu omówiono sprawy organizacyjne towarzystwa, wybrano tymczasowy Zarząd T-wa w osobach: hr. Jerzy Borkowski-prezes, Zygmunt Luba-Radzimiński-wiceprezes, Ludwik Pierzchała-sekretarz i Mieczysław Dunin-Wąsowicz-skarbnik. Uchwalono wydawać „Miesięcznik Heraldyczny": wybrano redaktorem prof. Władysława Semkowicza i omówiono skład Komitetu Redakcyjnego, do którego narazie powołano Zarząd T-wa.

Dnia 11-go kwietnia t. r. odbyło się zebranie członków lwowskich T-wa Herald. Na zebraniu tem prof. Semkowicz wygłosił odczyt, poświęcony działalności Fr. Piekosińskiego na polu heraldyki.

Dnia 9 maja Komitet redakcyjny odbył posiedzenie, na którem uchwalono: a) wydać pierwszy Nr. „Miesięcznika Heraldycznego" dnia 1-go czerwca t. r. w objętości jednego arkusza. W „Miesięczniku" zdecydowano pomieszczać mniejsze artykuły naukowe, materjały heraldyczne i informacje (w formie pytań i odpowiedzi, tudzież metryki kościelne) oraz wydawać co roku „Rocznik Heraldyczny", zawierający większe rozprawy heraldyczne. Ze spuścizny po ś. p. Piekosińskim zakupić od jego

spadkobierców: „Poczet rodów szlachty polskiej wieków średnich“ i „Rekognicyarz poborowy województwa podlaskiego z r. 1581“ [1]).

Jerzy hr. Dominik Borkowski
I Prezes Tow. Her. *(1908)*

Dnia 1-go czerwca r. 1908 — zgodnie z powziętą uchwałą — ukazał się pierwszy Nr. „Miesięcznika Heraldycznego“. Z wpływów wkładek od członków byt „Miesięcznika“ zdawał się być zapewniony; atoli na wydanie „Rocznika“ nie starczyło środków. Z kłopotliwej sytuacji wybawił nas prezes, hr. Borkowski, który zobowiązał się „Rocznik“ pierwszy wydać własnym kosztem.

Dnia 23 go października t. r. zmarł po krótkiej chorobie, w majątku swym Młyniskach, w 53 roku życia, prezes T-wa naszego ś. p. hr. Jerzy Borkowski. Przez śmierć Jego Towarzystwo nasze poniosło niepowetowaną stratę.

Dnia 7-go listopada odbyło się drugie posiedzenie Komitetu redakcyjnego. Na zebraniu tem uczczono pamięć, zmarłego przedwcześnie, prezesa T-wa. Skarbnik Towarzystwa zawiadomił zebranych, że wdowa Zmarłego przyjmuje zobowiązanie ś. p. męża i pokryje wydatki druku pierwszego „Rocznika Heraldycznego“.

Dnia 19 grudnia odbyło się I-sze Walne Zgromadzenie członków T-wa Herald. Na zgromadzeniu tem dokonano wyboru Zarządu na okres 3 letni. Zebraniu przewodniczył p. Radzimiński. Do Wydziału zostali wybrani jednomyślnie: Prof. Wilhelm Bruchnalski hr. Jan Drohojowski, Wojciech Kętrzyński, Dr. Piotr Kucharski, Ludwik Pierzchała, Helena Polaczkówna, Zygmunt Luba-Radzimiński i Dr. Mieczysław Dunin-Wąsowicz. W skład Komisji rewizyjne, weszli: prof. Jaxa Bykowski, Józef Białynia Chołodecki i inż. Walerjan Dzieślewski.

Na wniosek tymczasowego Zarządu Walne Zgromadzenie zamianowało 4 członków honorowych: prof. Oswalda Balzera, Aleksandra Jabłonowskiego, Antoniego Małeckiego i ks. Romana Sanguszkę.

Prof. Semkowicz wygłosił odczyt na temat: „Udział drobnego rycerstwa w organizacji obrony grodów i pogranicza w Polsce wieków średnich“.

Dnia 20 marca 1909 r. ukonstytuował się Wydział Twa, wybierając: prezesem hr. Jana Drohojowskiego; wiceprezesami: Zygmunta Lubę-Radzimińskiego i Dra Piotra Kucharskiego; sekretarzem: Dra Helenę Polaczkównę; skarbnikiem: Dra Mieczysława Dunin Wąsowicza, redaktorem: Dra Władysława Semkowicza.

Dnia 8-go lipca odbyło się posiedzenie Wydziału, poświęcone wyłącznie sprawie wydawnictw: „Miesięcznika“ i „Rocznika“. Na wniosek redaktora uchwalono, że metryki mają być drukowane na przyszłość osobno i dołączane do „Miesięcznika“ — jako dodatek. Skarbnik zawiadomił, że ks. Sanguszko obiecał przyczynić się znaczniejszą kwotą do wydania II-go Rocznika. To oświadczenie skarbnika Wydział przyjął z wdzięcznością do wiadomości.

---

[1]) Obie te prace były drukowane w II-gim „Roczniku“ naszego T-wa.

Dnia 15-go stycznia 1910 r. odbyło się II-gie Walne Zgromadzenie członków Twa Herald. pod przewodnictwem prezesa hr Drohojowskiego. Na wstępie przewodniczący zawiadomił zebranych o bolesnej stracie, jaką Two poniosło w r. ub. przez śmierć 5-ciu członków, a mianowicie: Adama Bonieckiego, Jana Trzecieskiego, Ludwika Oborskiego, Stanisława Żeleńskiego i Teodora Żychlińskiego. Pamięć zmarłych zgromadzeni uczcili przez powstanie.

Redaktor Prof. Semkowicz, poruszył sprawę wydania III-go Rocznika. Mianowicie rozchodziło się o to, czy w roczniku tym drukować t. zw. „Liber Chamorum". Nad kwestją tą wywiązała się ożywiona dyskusja. Zdania o wartości tej pracy dla heraldyki były podzielone; w rezultacie nie zapadła decydująca uchwała, tak samo, jak nie powzięto uchwały, czy metryki kościelne będzie można inwentaryzować.

Jan hr. Drohojowski
II Prezes Tow. Her. (1909—1911)

Na wniosek Wydziału — Walne Zgromadzenie zamianowało przez aklamację członkiem honorowym T-wa prof. D-ra Tadeusza Wojciechowskiego.

Na zakończenie Dr. W. Semkowicz wygłosił odczyt na temat: „O początkach rodu Dębno i jego przywileju z r. 1410".

Dnia 22 maja wygłosiła Dr. H. Polaczkówna referat na temat „Liber Chamorum".

Rok 1911 rozpoczęliśmy pod złą wróżbą: dnia 7 go lutego zmarł prezes Towarzystwa, hr. Drohojowski, po niespełna 2-letniem urzędowaniu, w 53 roku życia. W spadku pozostawił nam 1000 K, przeznaczając tę kwotę na „potrzeby redakcyjne T-wa".

Dnia 18 marca 1911 r. odbyło się III doroczne Walne Zgromadzenie członków pod przewodnictwem wiceprezesa, p. Z. Radzimińskiego. Uchwalono wydawać w dalszym ciągu organ nasz co 2 miesiące w podwójnej objętości, zatrzymując atoli tytuł: „Miesięcznik". W sprawie zmiany statutu, proponowanej przez L. Pierzchałę, wybrano Komisję, do której, prócz wnioskodawcy, powołano pp.: Radzimińskiego i Semkowicza. Na zakończenie Dr. H. Polaczkówna wygłosiła odczyt p. t. „Manowie biskupa krakowskiego w ks. siewierskiem".

Na posiedzeniu z dn. 9 kwietnia 1911 r. ukonstytuował się skompletowany Wydział. Na wniosek L. Pierzchały wybrano prezesem p. Zygmunta Lubę Radzimińskiego; wiceprezesami pp.: Dr. Piotra Kucharskiego i Dra Aleksandra Czołowskiego; sekretarzem Dr. Helenę Polaczkównę, skarbnikiem Józefa Białynię Chołodeckiego; administratorem wydawnictw i zarazem zastępcą sekretarza Feliksa Stańkowskiego

Na wniosek L. Pierzchały uchwalono zmiany poszczególnych paragrafów statutu, z których najważniejszą było powiększenie Zarządu o 4 osoby. Dla ułatwienia członkom poszukiwań heraldycznych postanowiono zorganizować „Biuro informacyjne", powierzając kierownictwo jego ks. Kozickiemu. PP. Chołodeckiego i Polaczkównę uproszono, aby się dowiedzieli, czy w Konsystorzach lwowskim i krakowskim, znachodzą się inwentarze metryk. L. Pierzchała domagał się wydawania „Kroniki rodzinnej", jako dodatku do „Miesięcznika"; sprzeciwił się temu atoli redaktor, obawiając się, aby przez to pismo nie straciło charakteru naukowego.

Na posiedzeniu Wydziału w dn. 4 listopada 1911 r., redaktor Dr. Semkowicz złożył sprawozdanie z wycieczki naukowej do Warszawy.

IV Doroczne Walne Zgromadzenie członków T-wa odbyło się d. 19 stycznia 1912 r. Po zagajeniu Zgromadzenia przez prezesa, Z. Radzimińskiego, p. Mirosław

Zbigniew Kryński wygłosił odczyt na temat: „Prawa fałszywej tradycji w heraldyce (Przeginia - Przegonia)". Jako jeden z następnych roczników redaktor Dr. Semkowicz zaproponował wydanie herbarza szlachty pruskiej Dachnowskiego. Opracowania herbarza tego podjęła się p. Dr. Polaczkówna.

Zygmunt Luba Radzimiński
III Prezes Tow. Herald. (1911 — 1925)
prezes honorowy

Ostatnim punktem porządku dziennego były wybory Zarządu na nowy okres 3-letni.

Zarząd, wybrany na Walnem Zgromadzeniu d. 19-go stycznia, ukonstytuował się dopiero 25-go marca. Prezesem został wybrany p. Zygmunt Luba Radzimiński, wiceprezesami pp.: Dr. Piotr Kucharski i Dr. Aleksander Czołowski; sekretarką Dr. Helena Polaczkówna; skarbnikiem Józef Białynia Chołodecki; redaktorem Dr. Władysław Semkowicz; administratorem wydawnictw Ludwik Pierzchała, kierownikiem biura heraldycznego Dr. Norbert Michalewicz. Skarbnik zawiadomił Zarząd, że T-wo Kred. ziem. udzieliło T-wu subwecji w kwocie 500 K. (dzięki staraniom członka naszego, br. Jana Konopki). Przychylając się do próśb interesowanych, Zarząd uchwalił udzielić bezpłatnie wydawnictw T-wa różnym instytucjom polskim w kraju i zagranicą. P. Dr. Michalewicz zaproponował, aby obok „Miesięcznika" i „Rocznika" wydawać „Bibljotekę Heraldyczną", w której pomieszczałoby się w całości większe prace konstrukcyjne. Do pierwszego zeszytu tego wydawnictwa mogłaby wejść praca p. Ottona Forst-Battaglii: „Wywód przodków Marji Leszczyńskiej". Wniosek ten uchwalono warunkowo (to znaczy, o ile pozwolą na to nasze środki pieniężne).

Drugie posiedzenie Wydziału odbyło się d. 14 września. Na wstępie prezes, p. Radzimiński, zawiadomił zebranych, że 22-go maja zmarł członek Zarządu i jeden z założycieli Twa Herald., ks. Zygmunt Kozicki. Pamięć Zmarłego uczczono przez powstanie. Dr. Semkowicz złożył sprawozdanie z podróży naukowej do Petersburga, Moskwy i Nieświeża, którą odbył z ramienia Twa naukowego warszaw., celem zebrania materjałów do dziejów unji polsko-litewskiej. Przy tej sposobności zbadał w Ces. Bibljotece Publicznej rękopisy polskie, mające związek z heraldyką i genealogją, między innemi „Liber Chamorum", który okazał się oryginałem Walerjana Trepki.

W r. 1913 odbyło się zaledwie jedno posiedzenie Zarządu d. 9 lutego dla załatwienia spraw bieżących i jedno V. Walne Zgromadzenie członków d. 15 lutego. Na zgromadzeniu tem przyjęto m. inn. do wiadomości sprawozdanie Dra Michalewicza z działalności „Biura heraldycznego", do którego zgłaszało się dość wiele osób z rozmaitemi pytaniami, rzadko jednak pytania te były tego rodzaju, aby mogły być podstawą do poszukiwań genealogicznych. Uchwalono pozatem nawiązać stosunki z zagranicznemi T-wami heraldycznemi, zwłaszcza zaś ze słowiańskiemi. W miejsce ś. p. ks. Kozickiego wybrano członkiem Zarządu D-ra Antoniego Prochaskę.

W tym roku ponieśliśmy ciężkie straty przez śmierć 4 członków: Dr. Mieczysława Dunin - Wąsowicza, Władysława Lubicz Łozińskiego, członków honorowych: Aleksandra Jabłonowskiego i Antoniego Małeckiego.

Rok 1914 rozpoczęliśmy pod znakiem deficytu. Należało koniecznie obmyśleć jakieś środki zaradcze, aby utrzymać T-wo przy życiu. Dnia 24 stycznia odbyło się posiedzenie Zarządu, poświęcone wyłącznie sprawie ratowania T-wa od upadku. W dyskusji na ten temat wyłaniały się najrozmaitsze pomysły: i tak Dr. Semkowicz radził wdrożyć akcję w sprawie jednania członków. L. hr. Grocholski zalecał porozsyłać listy do różnych osób z zaproszeniem do przystępowania do T-wa. Na wniosek skarbnika uchwalono wnieść prośby o subwencje: do Sejmu krajowego, do T-wa Kredytowego ziemskiego, do Gal. Kasy Oszcz. i do Banku hipotecz. — P. Sochaniewicz zdał sprawę z badań nad materjałami naukowemi, pozostałemi po ś. p. ks. Kozickim.

Dnia 18 kwietnia 1914 r. odbyło się VI Walne Zgromadzenie członków T-wa. Na wstępie uczczono pamięć zmarłych członków: ś. p. Mieczysława Wąsowicza, Zygmunta Leśniewicza, Władysława Łozińskiego, Antoniego Małeckiego, Aleksandra Jabłonowskiego i Franciszka Jaworskiego.

Dnia 1 września 1915 r. zmarł zasłużony członek T-wa, prof. Juljan Jaxa Bykowski, zapisując nam w spuściźnie swoją bibljotekę heraldyczną.

Redaktor Dr. Semkowicz, zamianowany w międzyczasie profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, wydał za rok 1915 jeden obszerniejszy zeszyt „Miesięcznika", w którym pomieścił dokończenie prac, rozpoczętych w r. 1914.

Po ustaniu zawieruchy wojennej, T-wo Herald. rozpoczęło drugi okres swego życia już w odrodzonej Polsce.

Dnia 7-go maja 1920 r. odbyło się I powojenne Walne Zgromadzenie członków, na którem uchwalono m. inn.: 1) wznowić działalność T-wa; 2) wydawać „Rocznik" w dalszym ciągu, zawiesić zaś wydawnictwo „Miesięcznika". Zkolei nastąpił wybór Zarządu, w skład którego weszli pp.: Chołodecki, Czołowski, Grocholski, Kucharski, Pierzchała, Polaczkówna, Prochaska, Radzimiński i Semkowicz.

W kilka dni po Walnem Zgromadzeniu ukonstytuował się Wydział, wybierając prezesem Zygmunta Lubę Radzimińskiego; wiceprezesami pp.: D-ra Piotra Kucharskiego i D-ra Antoniego Prochaskę; sekretarką p. Dr. Helenę Polaczkównę, skarbnikiem Józefa Białynię Chołodeckiego, redaktorem Prof. D-ra Władysława Semkowicza. Do Wydziału wybrano również D-ra Jana Ptaśnika. W tym roku wydano V „Rocznik" T-wa, zawierający kilka prac drobniejszych.

W roku 1921 odbyło się jedno posiedzenie Zarządu i jedno Walne Zgromadzenie członków. Na posiedzeniu Wydziału z dn. 21 kwietnia załatwiono szereg spraw bieżących. L. Pierzchała zawiadomił Zarząd, że dzięki życzliwości Dra Czołowskiego udało się T-wu uzyskać lokal na pomieszczenie wydawnictw w Muzeum im. Łozińskiego.

Na Walnem Zgromadzeniu członków, które odbyło się dn. 30 października w miejsce prof. Semkowicza, wybrano do Zarządu prof. Dra Przemysława Dąbkowskiego. Poza tą jedną zmianą skład Wydziału na rok 1921 pozostał ten sam, co w r. ub. Na zakończenie prof. Ptaśnik wygłosił odczyt na temat: „Dynastja Szarfenbergów w Krakowie".

W latach 1922—1924 nie odbywaliśmy posiedzeń Zarządu, ani Walnych Zgromadzeń, a to z powodu przewlekłej choroby prezesa Tow. Urzędował tylko skarbnik, który pobierał wkładki i zestawiał sprawozdania kasowe, które podawał do wiadomości członkom Zarządu. Z końcem tego roku wyszedł VI Rocznik za lata 1921—1923.

Na dzień 22-go lutego 1925 r. udało się wreszcie ściągnąć na posiedzenie Wydziału kilku członków, wystarczających do powzięcia prawomocnych uchwał. Z poza Zarządu wzięli udział w zebraniu pp.: Poźniak i Dr. Kazimierz Sochaniewicz. Ponieważ na posiedzenie nie przybyli: prezes, ani żaden

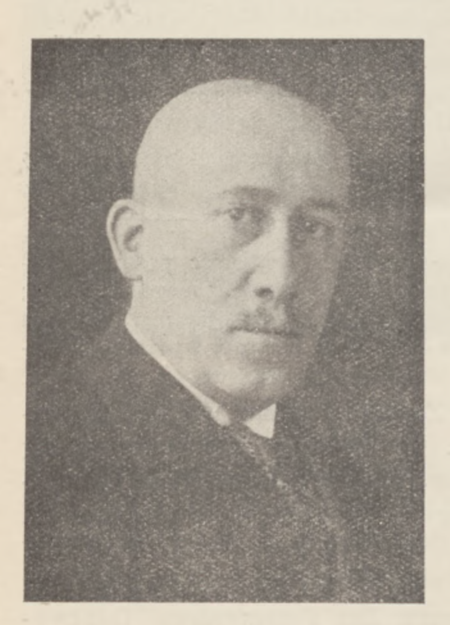
z wiceprezesów — z powodu choroby, przeto zebraniu przewodniczył najstarszy wiekiem p. Chołodecki (skarbnik). Sekretarzował — z powodu nieobecności sekretarki — p. Sochaniewicz, którego też kooptowano do Wydziału.

Redaktor Prof. Semkowicz zgłosił rezygnację z prezesury p. Radzimińskiego, stawiając wniosek, aby Go zamianować prezesem honorowym Twa. Uchwalono wniosek ten przedłożyć do zatwierdzenia najbliższemu Walnemu Zgromadzeniu.

Następnie Prof. Semkowicz poruszył sprawę reorganizacji T-wa Herald. wedle projektu, opracowanego przez heraldyków warszawskich. Wydział zgodził się zasadniczo na przekształcenie T wa na nowych zasadach i w tym celu polecił Dr. Sochaniewiczowi opracować projekt statutu, wzorowany na statucie dotychczasowym, z uwzględnieniem projektu warszawskiego.

Dnia 1 marca odbyło się posiedzenie Zarządu, poświęcone głównie sprawie zmiany statutu. Dr. Sochaniewicz przedłożył gotowy projekt, który po żywej dyskusji przyjęto z pewnemi zmianami, postanawiając przedłożyć go do uchwały Walnemu Zgromadzeniu.

Dnia 8 marca 1925 r. odbyło się Walne Zgromadzenie członków pod przewodnictwem wiceprezesa D-ra Kucharskiego. Uchwalono projekt nowego statutu, referowany przez Dra Sochaniewicza, Siedzibę T wa postanowiono zostawić we Lwowie. Dokonano wyboru nowego Zarządu, w skład którego weszli pp.: Józef Białynia Chołodecki, Dr. Aleksander Czołowski, Dr. Przemysław Dąbkowski, Ludwik Pierzchała, Dr. Helena Polaczkówna, Alfred Poźniak, Dr. Jan Ptaśnik, Dr. Władysław Semkowicz i Dr. Kazimierz Sochaniewicz. Zgodnie z uchwałą Wydziału z d. 23 lutego b. r., zamianowano prezesem honorowym T wa p. Zygmunta Lubę Radzimińskiego, a członkami honorowymi pp.: Dra Antoniego Prochaskę, Kazimierza Pułaskiego i Stanisława Ptaszyckiego. Bezpośrednio po Walnem Zgromadzeniu ukonstytuował się Wydział, wybierając prezesem redaktora Prof. Dra Semkowicza, wiceprezesami: Dra Czołowskiego i Dr. Polaczkównę, sekretarzem Dra Sochaniewicza, skarbnikiem p. Poźniaka. Załatwiono kilka spraw natury gospodarczej.

Władysław Semkowicz
IV Prezes Pol. Tow. Her. (1925—1932)
prezes honorowy

W tym roku wyszedł VII „Rocznik" za lata 1924/25.

Dnia 6 maja 1926 r. odbyło się Walne Zgromadzenie członków Pol. Twa Herald. już na podstawie postanowień nowego statutu. Uczestnicy zebrania uznali się jako zgromadzenie Oddziału lwowskiego i przystąpili zaraz do wyboru Zarządu. Na wniosek Komisji—matki zostali wybrani: prezesem Dr. Aleksander Czołowski, wiceprezesem Franciszek Biesiadecki, sekretarzem Dr. Kazimierz Sochaniewicz, skarbnikiem Alfred Poźniak, członkami Wydziału: Józef Białynia Chołodecki, Dr. Przemysław Dąbkowski, Dr. Helena Polaczkówna i Ludwik Pierzchała. Następnie wybrano delegatów na Walne Zgromadzenie członków całego Twa.

Następnie przystąpiono do wyboru Zarządu Głównego. Komisja—matka zaproponowała następującą listę członków: Prezes Dr. Władysław Semkowicz; wiceprezesi: Dr. Aleksander Czołowski, Ks. Stanisław Kozierowski, Dr. Helena Polaczkówna; członkowie Zarządu: Józef Białynia Chołodecki, Ludwik Pierzchała, Dr. Kazimierz Sochaniewicz, Alfred Poźniak, Dr. Jan Ptaśnik, Franciszek Biesiadecki, Marjan Friedberg, Stanisław Dziadulewicz, Dr. K. Kaczmarczyk, Dr. Leon Białkowski, Franciszek Pułaski, Dr. Teofil Modelski. Komisja rewizyjna: Dr. Karol Badecki, A. Ulenecki i A. Niezielski. Listę proponowanych zgromadzeni przyjęli przez aklamację.

Następnie zamianowano członkiem honorowym Twa br. Artura Reyskiego.

P. Ulenecki poruszył sprawę nieestetycznego godła państwowego na monetach. Oddano ją Wydziałowi do rozpatrzenia. Na zakończenie Dyr. Czołowski wygłosił odczyt na temat: „Przywileje nobilitacyjne i indygenaty, jako źródło historyczne".

Posiedzenie Zarządu Głównego odbyło się dn. 20 stycznia 1927 r. Uchwalono na niem zwołać w najbliższym czasie Walne Zgromadzenie, na które postanowiono zaprosić z odczytem p. Wyrostka. P. Chołodecki zaproponował, aby z ważniejszych monografij rodowych robić odbitki do rozsprzedaży na R-k T-wa, celem przyspożenia mu w ten sposób dochodów.

Dnia 21 kwietnia odbyło się Walne Zgromadzenie członków Pol. Tow. Heraldycznego pod przewodnictwem prezesa, Prof. Semkowicza. Załatwiono na niem następujące sprawy: 1) Uczczono pamięć zmarłych członków: ś. p. Kazimierza Pułaskiego, członka honorowego i Dra Piotra Kucharskiego, jednego z założycieli i długoletniego wiceprezesa T-wa. 2) Wysłuchano sprawozdań sekretarza i skarbnika z ich czynności. 3) Przyjęto do wiadomości oświadczenie p. Pierzchały, który zawiadomił, że od wdowy po ś. p. Bykowskim odebrał już część zapisanej nam bibljoteki. 4) Wybrano nowy Zarząd Oddziału lwowskiego w następującym składzie: Prezes Dr. Czołowski; wiceprezes Fr. Biesiadecki; sekretarz Dr Sochaniewicz; skarbnik p. Poźniak; członkowie Zarządu: Chołodecki, Pierzchała, Polaczkówna, Uleniecki. 5) P. Ludwik Wyrostek wygłosił odczyt na temat: „Ród Sasów".

Z końcem tego roku wyszedł „Rocznik" VIII za lata: 1926/27.

Dnia 9 maja 1928 r. odbyło się posiedzenie Zarządu Oddziału lwow. Załatwiono na niem szereg spraw bieżących i uchwalono popierać wydawnictwo „Herbarza szlachty tatarskiej", w opracowaniu Stanisława Dziadulewicza.

Walne Zgromadzenie członków Oddziału lwow. odbyło się dn. 25 maja pod przewodnictwem prof. Semkowicza. Przed rozpoczęciem obrad Dr. Marjan Friedberg (z Krakowa) wygłosił odczyt na temat: „Obecny stan badań nad genezą rycerstwa polskiego". W tym roku T-wo nasze poniosło 2 ciężkie straty: dn. 25 sierpnia zmarł członek honorowy ś. p. br. Artur Reyski, a dn. 12 października ś. p. Zygmunt Luba Radzimiński, prezes honorowy.

Dnia 4 maja 1929 r. odbyło się posiedzenie Zarządu Oddziału lwow. Po załatwieniu spraw gospodarczych przystąpiono do dyskusji na tematy bieżące.

Nad rozporządzeniem P. Prezydenta Rzeczypospolitej „O barwach i godłach państwowych" przeprowadzono dyskusję. Dr Sochaniewicz wygłosił odczyt: „O herbie m. Lwowa", a Dr. Czołowski referat, poświęcony zagadnieniu herbów miejskich, zagrożonych w swym bycie dekretami rządowemi. Na wniosek Dra Sochaniewicza uchwalono jednogłośnie rezolucję następującej treści: „Oddział lwowski Pol. T-wa Herald. stwierdza, iż rozporządzenie P. Prezydenta Rzeczp. z mocą ustawy z dn. 13 grudnia r. 1927 „O godłach i barwach Państwa etc." nie odpowiada tradycji historyczno-heraldycznej wogóle, a w zakresie przepisów, dotyczących godeł (herbów) miast w szczególności. Dlatego zebrani wzywają Zarząd Główny Tow., aby na drodze właściwej, przez należycie umotywowany memorjał, zwrócił na to uwagę czynników kompetentnych i spowodował radykalną zmianę odnośnych postanowień, jako nie odpowiadających tradycji historycznej i zasadom heraldyki, a naruszających prastare prawa wielu miast. Zebrani wyrazili przytem żal, że Pol. Tow. Heral. nie było wezwane do wydania opinji w tych sprawach". Do opracowania odnośnego memorjału wybrano Komisję, złożoną z pp.: Dra Czołowskiego, Dra Polaczkówny i Dra Sochaniewicza.

Walne zgromadzenie członków P. T. H. odbyło się d. 2 czerwca pod przewodnictwem Prof. Semkowicza. Po zagajeniu Zebrania przez prezesa zgromadzeni uczcili przez powstanie pamięć zmarłych członków: ś. p. br. Reyskiego, członka honorowego i ś. p. Zygmunta Luby Radzimińskiego, prezesa honorowego T-wa. Dr. Silvio Mikucki wygłosił odczyt na temat: „Barwa w heraldyce polskiej". Na wniosek L. Pierzchały uchwalono zwrócić się do członka p. Moraczewskiego z prośbą,

o informacje w sprawie archiwum i zbiorów po ś. p. Reiskim. P. Poźniak zaproponował nabycie zbiorów po ś. p. Kalinowskim. Poproszono wnioskodawcę, aby się poinformował o warunkach nabycia tego zbioru. Zarząd Główny wybrano w składzie zeszłorocznym, z tą jedynie zmianą, że w miejsce p. Pułaskiego powołano Zygmunta hr. Lasockiego.

Dnia 9 października odbyło się posiedzenie Zarządu Oddziału lwow. Na posiedzeniu tem przyjęto do wiadomości utworzenie się Oddziału Pol. Twa Heraldycznego w Warszawie. Następnie ustalono tekst memorjału, mającego się wnieść do Prezydjum Rady Ministrów w sprawie godeł państwowych, a to w myśl rezolucji, powziętej na posiedzeniu Zarządu d. 4 maja r. b. W tym roku wyszedł „Rocznik" IX za lata: 1928/29.

W r. 1929 z inicjatywy członków Pol. Tow. Herald., zamieszkałych w Warszawie t. j. adm. Jerzego Zwierkowskiego, Jerzego Pogonowskiego, Zygmunta Wdowiszewskiego i Jerzego Odrowąż-Pieniążka postanowiono zawiązać w Warszawie osobny Oddział Tow., na co Zarząd Główny wyraził swą zgodę uchwałą z dn. 4 maja t. r.

Oskar Halecki
V Prezes Pol. Tow. Her.

Dnia 12 grudnia odbyło się konstytuujące Walne Zgromadzenie członków Oddziału warszawskiego pod przewodnictwem hr. Edwarda Krasińskiego. Na zgromadzeniu tem dokonano wyboru Zarządu, w skład którego weszli: prezes prof. Oskar Halecki, wiceprezes prof. Stanisław Dziadulewicz, sekretarz Zygmunt Wdowiszewski, skarbnik Jerzy Odrowąż Pieniążek członkowie Zarządu: Józef Puzyna, Jerzy Zwierkowski, Juljusz Dunikowski, Jerzy Pogonowski.

Dnia 20 stycznia 1930 r. odbyło się posiedzenie Zarządu Oddziału warszaw., na którem uchwalono wznowić wydawnictwo „Miesięcznika Heraldycznego", zawieszonego podczas wojny w r. 1915. W tym celu dokonano wyboru Komitetu redakcyjnego, w skład którego weszli pp.: prof. Oskar Halecki, jako redaktor naczelny i odpowiedzialny, tudzież ks. J. Puzyna i Z. Wdowiszewski, jako członkowie Komitetu. Adm. Zwierkowskiego zamianowano zastępcą wiceprezesa do końca obecnej kadencji.

II Walne Zgromadzenie Oddziału warszawskiego odbyło się dnia 10 lutego. Na Zgromadzeniu tem załawiono następujące sprawy: 1) Wybrano Komisję rewizyjną w składzie: Henryk hr. Potocki i Stanisław Łoza. 2) Wydelegowno na Walne Zgromadzenie do Lwowa, mające się odbyć w marcu, Dra J. Dunikowskiego, którego, wrazie przeszkody, miał zastąpić Dr. Z. Wdowiszewski. 3) Zatwierdzono skład Zarządu Oddziału w zespole zeszłorocznym. 4) Przyjęto do wiadomości sprawozdanie kasowe. 5) Wyrażono podziękowanie ordynatowi E. hr. Krasińskiemu za udzielenie T-wu lokalu w Bibljotece Ordynacji. 6) Zatwierdzono uchwałę Zarządu, powziętą w sprawie wydawania „Miesięcznika Herald.".

Dnia 20 lutego odbyła się w Ministerstwie W. R. i O. P. konferencja w sprawie ustalenia cech, jakim winno odpowiadać godło państwowe Polski. W konferencji tej uczestniczyli z ramienia naszego Twa pp.: Prof. Semkowicz, prof. Halecki i Z. Wdowiszewski.

Dnia 5 marca odbyło się posiedzenie Zarządu Oddziału warszaw. Uchwalono na niem wydać 1-szy Nr. „Miesięcznika" w większej ilości i rozesłać go—jako reklamowy—różnym stowarzyszeniom, instytucjom, tudzież osobom prywatnym.

Dnia 17 marca odbyło się we Lwowie Walne Zgromadzenie Pol. Tow. Herald., na którem uchwalono uznać „Miesięcznik“ za organ Towarzystwa.

Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie członków Pol. Twa Herald. odbyło się w Warszawie, d. 3 grudnia, pod przewodnictwem Prof. Semkowicza. Załatwiono na niem następujące sprawy: 1. Uczczono przez powstanie pamięć zmarłych członków: Dra Antoniego Prochaski, członka honorowego i prof. Ludwika Finkla. 2. Wysłuchano odczytu Dra M. Friedberga na temat: „Clenodia Długosza“ i uchwalono drukować tę pracę w „Roczniku“ X. 3. Postanowiono siedzibę Zarządu Głównego przenieść ze Lwowa do Warszawy. 4. Uchwalono sprawić nową pieczątkę T-wa, odpowiadającą charakterowi naszego zrzeszenia. 5. Zalecono przestrzegać terminów wydawania i rozsyłania „Rocznika“. 6. Wyrażono podziękowanie ustępującemu skarbnikowi pułkownikowi Alfredowi Poźniakowi za pełną poświęcenia pracę w Twie.

Uzupełniono Zarząd Główny wyborem prof. Dra L. Kolankowskiego, a Komisję rewizyjną powołaniem p. Z. Kieszkowskiego. W ten sposób Zarząd Główny przedstawiał się w pełnym składzie w sposób następujący: Prezes Dr. Władysław Semkowicz; wiceprezesi: Dr. Aleksander Czołowski, Dr. Oskar Halecki, Ks. Stanisław Kozierowski; sekretarz Dr. Jerzy Pogonowski; skarbnik Jerzy Odrowąż Pieniążek; członkowie: Dr. Ludwik Białkowski, Dr. Juljusz Dunikowski, Stanisław Dziadulewicz, Dr. Marjan Friedberg, Dr. Ludwik Kolankowski, Alfred Poźniak, Józef ks. Puzyna, Dr. Zygmunt Wdowiszewski, Dr. Zygmunt Wojciechowski, Jerzy Zwierkowski.

Dnia 28 grudnia zmarł b. sekretarz Twa Herald. Dr. Kazimierz Roman Sochaniewicz.

Walne Zgromadzenie członków Oddziału warszaw. odbyło się dn. 12 lutego 1931 r. pod przewodnictwem hr. E. Krasińskiego. Na Zgromadzeniu tem załatwiono następujące sprawy: 1) Przyjęto do wiadomości sprawozdanie prezesa, Prof. Haleckiego, z czynności Zarządu za r. ub., tudzież sprawozdanie skarbnika ze stanu kasy i udzielono mu absolutorjum. 2) Uchwalono przedstawić prof. Stanisława Dziadulewicza najbliższemu Walnemu Zgromadzeniu do nominacji na członka honorowego T-wa. 3) Wybrano Zarząd na r. b. w składzie dotychczasowym z tą jedynie zmianą, że w miejsce p. Dziadulewicza powołano na wiceprezesa hr. E. Krasińskiego. Uchwalono, że delegatami Oddziału na Walne Zgromadzenie P. T. H. mają być wszyscy członkowie czynni Oddziału warszaw.

Doroczne Walne Zgromadzenie Oddziału lwow. odbyło się dn. 21 lutego. Dokonano na niem wyboru Zarządu w następującym składzie: Prezes Dr. Aleksander Czołowski; wiceprezes Dr. Przemysław Dąbkowski; sekretarz i skarbnik (w jednej osobie) Emil Bielecki; członkowie: Fr. Biesiadecki, Józef Białynia Chołodecki, Zygmunt hr. Lasocki, Ludwik Pierzchała, Dr. Helena Polaczkówna. Ustępującemu skarbnikowi, p. Poźniakowi, wyrażono gorące podziękowanie za owocną pracę.

P. Dr. Polaczkówna wygłosiła odczyt na temat: „Nobilitacja B. Powsińskiego w r. 1592”.

D. 22 czerwca odbyło się posiedzenie Zarządu Oddz. warszaw., na którem zamianowano prof. D-ra Stanisława Kętrzyńskiego członkiem czynnym T-wa.

D. 23 listopada odbyło się posiedzenie Zarządu Oddz. warszaw. Pragnąc zainteresować członków zagadnieniami, związanemi z heraldyką, genealogją i naukami pokrewnemi, Zarząd uchwalił odbywać miesięczne zebrania członków, na których będą wygłaszane referaty naukowe z tej dziedziny wiedzy.

Posiedzenie Zarządu Gł. odbyło się d. 7 grudnia. Omawiano na niem sprawy wydawnicze „Miesięcznika” i „Rocznika”.

Walne Zgromadzenie członków Pol. T-wa Herald. odbyło się d. 15 lutego 1932 r. Po zagajeniu zebrania przez przewodniczącego, hr. E. Krasińskiego, uczczono przez powstanie pamięć zmarłych członków: Artura Zaremby-Cieleckiego, Stanisława Kozakowskiego, Józefa hr. Lasockiego, Kazimierza ks. Lubomirskiego, Mikołaja Piotrowskiego, Henryka i Karola hr. Potulickich, Mieczysława Radwana i Dra Kazimierza

Sochaniewicza. Sprawozdanie z czynności Zarządu za r. ub. przyjęto do wiadomości. P. Stanisława Dziadulewicza zamianowano członkiem honorowym T-wa.

Członkami Zarządu Gł. w miejsce 3 ustępujących wybrano pp.: Gen. Czesława Jarnuszkiewicza, Dra Stanisława Kętrzyńskiego i Zygmunta hr. Lasockiego; zastępcami zaś pp.: Dr Stanisława Arnolda, Dra Przemysława Dąbkowskiego, Edwarda hr. Krasińskiego, ks. dra Józefa Nowackiego, Dra Antoniego Rybarskiego i Dra Tadeusza Newlin-Wagnera.

Przyjęto do wiadomości sprawozdanie z działalności Zarządu za rok ub., tudzież sprawozdanie kasowe. Zkolei nastąpiły wybory delegatów.

Nadesłany przez prof. Semkowiczą projekt pieczęci dla Zarządu Gł. Pol. T. H. przyjęto z tą zmianą, że postanowiono usunąć inicjały z tarczy i z klejnotu. Artystyczne wykonanie projektu powierzono komisji, złożonej z pp.: Cz. Jarnuszkiewicza, J. Odrowąż Pieniążka i Dr. J. Dunikowskiego. Postanowiono zwrócić się do Akademji Umiejętności z prośbą, aby przy wymienianiu osób w Słowniku Biograficznym uwzględniano ich przynależność rodową z wyszczególnieniem herbów, a to z powodu licznych nazwisk jednobrzmiących, oraz w celu uwydatnienia roli szlachty w dorobku kultury narodowej. Na zakończenie Dr. Mikucki z Krakowa wygłosił odczyt p. t.: „Zagadnienie genezy polskiego herbu państwowego".

Walne Zgromadzenie członków Oddz. warszaw. odbyło się d. 14 marca. Przed rozpoczęciem obrad przewodniczący, Prof. Halecki, wygłosił odczyt na temat: „Znaczenie XVI wieku w dziejach szlachty polskiej".

W skład Zarządu weszli: Prezes: prof. Halecki, wiceprezes: E. hr. Krasiński, skarbnik: J. Odrowąż Pieniążek, sekretarz: Z. Wdowiszewski; członkowie: Dr. J. Dunikowski, Dr. Pogonowski, ks. Puzyna, adm. Zwierkowski. Zastępcy członków: gen. Cz. Jarnuszkiewicz, Z. Karwosiecki, Dr. S. Kętrzyński, Marjan Ruszkowski.

Doroczne Walne Zgromadzenie członków Oddz. lwowskiego odbyło się dn. 16 marca. Z okazji 40-lecia pracy naukowej i kulturalnej Dyr. Czołowskiego Dr. Polaczkówna złożyła Mu — im. T-wa Herald. — najserdeczniejsze życzenia dalszej, owocnej pracy. Skarbnik, p. Bielecki, złożył sprawozdanie kasowe za rok ub. Dokonano wyboru zarządu na r. b. Zostali wybrani: prezesem Dr. Czołowski, wiceprezesem Dr. Dąbkowski, sekretarzem i skarbnikiem zarazem P. Bielecki; członkami: Fr. Biesiadecki, J. Chołodecki, Z. hr. Lasocki, Ludwik Pierzchała, Dr. H. Polaczkówna.

Na wniosek prezesa uchwalono odbywać co kwartał zebrania członków, na których mają być wygłaszane referaty heraldyczne. Na zakończenie Dr. Czołowski wypowiedział rzecz na temat: „Dwa dyplomy nobilitacyjne z lat 1595 i 1655", a Dr. Polaczkówna p. t.: „Kilka uwag o freskach heraldycznych kaplicy na Kahlenbergu".

Nadzwyczajne Walne Zgromadzenie członków Pol. T-wa Herald. odbyło się w Warszawie d. 24 marca 1932. Przewodniczył E. hr. Krasiński. Przyjęto do wiadomości rezygnację Prof. Semkowicza z godności prezesa (z powodu choroby). Na wniosek 2 członków czynnych wybrano Prof. Dra Semkowicza prezesem honorowym P. T. H. W Jego miejsce wybrano prezesem Prof. Haleckiego, wiceprezesem zaś Min. Dra Kętrzyńskiego. Uchwały powyższe podlegają zatwierdzeniu Zwyczajnego Walnego Zgromadzenia, poczem odbyło się posiedzenie Zarządu Oddz. warszaw., na którem zamianowano hr. Z. Lasockiego członkiem czynnym T-wa, a D-ra Kętrzyńskiego powołano w skład Komitetu redakcyjnego „Miesięcznika". Poza tem omówiono sprawy finansowe Oddziału.

Ludwik Pierzchała

Bibljografja prac drukowanych w wydawnictwach Polskiego Towarzystwa Heraldycznego

(1908—1933)

opracowała

Iza Mickiewiczowa

Bibljografja niniejsza wzorowana na Polskiej Bibljografji heraldyczno-genealogicznej, opracowanej przez Dr. Z. Wdowiszewskiego (Roczn. Herald. P. T. H. t. VI, VII i IX), obejmuje rozprawy, artykuły i recenzje drukowane w Rocznikach Polskiego Towarzystwa Heraldycznego i w Miesięczniku Heraldycznym w okresie od r. 1908 do 1915 i od r. 1920 do 1933 włącznie.

Prace te zostały podzielone na 11 działów, stosownie do materji, której dotyczą. W obrębie każdego działu uszeregowano je według autorów w porządku alfabetycznym, zachowując porządek chronologiczny przy wyliczaniu prac jednego autora. Sprawy Towarzystwa omawiane na łamach Rocznika względnie Miesięcznika, jak również odpowiedzi na zagadnienia nie zostały uwzględnione.

Litera R. oznacza Rocznik, M. — Miesięcznik, Rec. — recenzję, litera rzymska — tom, liczba arabska — stronę.

Poszczególne tomy wydawnictw P. T. H. przypadają na następujące lata:

M.	I.	— 1908	M.	VII.	— 1914	R.	I.	— 1908/9	R	VII.	— 1924/25
„	II.	— 1909	„	VIII.	— 1915	„	II.	— 1910	„	VIII.	— 1926/27
„	III.	— 1910	„	IX.	— 1930	„	III.	— 1911/12	„	IX.	— 1928/29
„	IV.	— 1911	„	X.	— 1931	„	IV.	— 1913	„	X.	— 1930
„	V.	— 1912	„	XI.	— 1932	„	V.	— 1920	„	XI.	— 1931/32
„	VI.	— 1913	„	XII.	— 1933	„	VI.	— 1921/23			

W załączonych indeksach autorów liczby przy nazwiskach wskazują kolejną pozycję Bibljografji.

TREŚĆ.

I. Bibljografja. Zbiory rękopiśmienne.

1. Bibliografia heraldyczna za r. 1907. M. I. 45.
2. Heraldica w spisie rękopisów bibljoteki hr. Tarnowskich w Dzikowie M. II. 44.
3. **Kozłowska Budkowa Zofja.** Bibljoteka heraldyczna ś. p. Zygmunta Luba-Radzimińskiego. M. X. 212.
4. **Mickiewiczowa Iza.** Bibljografja prac drukowanych w wydawnictwach Polskiego T-wa Heraldycznego (1908 — 1933) M. XII. 203 i odb.
5. **T. I.** Wykaz rękopiśmiennych materjałów heraldyczno - genealogicznych znajdujących się w Bibljotece Ossolineum we Lwowie. M. X 41.
6. **Wdowiszewski Zygmunt.** Polska Bibljografja heraldyczno genealogiczna za lata 1914—1921. R. VI. 173 i odb.
7. — Polska Bibljografja heraldyczno-genealogiczna za lata 1922—1924 i uzupełnienia za lata 1914—1921. R. VII. 244 i odb.
8. — Polska Bibljografja heraldyczno-genealogiczna za lata 1925—1928. R. IX. 281 i odb.

II. Źródła heraldyki i genealogji.

9. **Czyżewski F. X.** Metryki chrztu z Ostroga 1650—1697 i Międzyrzeca Ostr. 1685 — 1725. M. XI. 160, 223.

10. **Dobrowolski Kazimierz.** Znaczenie metryk kościelnych dla badań naukowych. R. V. 90.
11. **Drohojowski Jan.** Przyczynek do krytyki źródeł z zakresu heraldyki i genealogii. M. III. 23.
12. **Dunikowski Juljusz.** Metryki. Parafja Limanowa (1640 — 1850). M. II. 7, 26, 41, 57.
13. — Metryki. Parafja Wojakowa. Metryki chrztu św., ślubów i zejścia od 1612 do 1777 r M. III. 37, 53, 69, 85.
14. — Notatki genealogiczne z akt parafji w Łososinie Górnej. M. X. 39.
15. **Dziadulewicz Stanisław.** Rekognicjarz poborowy powiatu tucholskiego. R. VIII. 162.
16. — Rekognicjarz poborowy ziemi warszawskiej z r. 1563. M. IX. 6, 28, 38.
17. — Rekognicjarz poborowy z ks. 46. M. XI. 166, 188. Uzupełn.: Z. Lasocki. Tamże 193.
18. **Friedberg Marjan.** Klejnoty Długoszowe. R. X.
19. **J.(ełowicki) X.** Metryki kościoła parafjalnego św. Jana Chrzciciela w Warszawie 1583—1797. M. VII. 35, 85, 126.
20. **Kamiński Adam.** Zapiski heraldyczne krakowskie z XIV i XV w. M. XI. 213.
21. **Kozicki Dunin Zygmunt X.** Najdawniejszy wywód szlachectwa lubelski z r. 1348. M. II. 33.
22. — Zapiska gnieźnieńska z lat 1440 — 1448. M. II. 35.
23. — Wywód szlachectwa Gościradowskich z r. 1477. M. II. 65.
24. — Wywód szlachectwa X. Jana Lochińskiego z r. 1559. M. II. 67.
25. — Najdawniejsze zapiski herbowe chełmskie. M. II. 81.
26. — O niektórych źródłach do heraldyki, genealogii i biografii. M. II. 96.
27. — Nieznane pismo Łukasza Górnickiego o szlachcie wolnej i niewolnej. M. IV. 4, 40. Uzupełnienie: M. IV. 87.
28. **Kozierowski Stanisław X.** Nieznane zapiski heraldyczne. Cz. II. R. VI. 1. (Cz. I — w XLIII tomie Roczników Pozn. T-wa Przyjaciół Nauk).
29. — Nieznane zapiski heraldyczne. Zapiski sieradzkie. R. VIII. 144.
30. **Kutrzeba Stanisław.** Kilka słów o metrykach kościelnych w Polsce. M. III. 127, 159.
31. **Lasocki Zygmunt.** O falsyfikatach w Archiwum Skarbca Koronnego. M. IX. 177. i odb.
32. **Piekosiński Franciszek.** Wypisy heraldyczne z ksiąg poborowych.
    1. Rekognicyarz poborowy woj. podlaskiego z r. 1581. 2. Księga podskarbińska Nr. 8. R. II.
33. Pokłosie heraldyczne. Praca zbiorowa. (Zdzienicki M., Dziadulewicz S., Semkowicz W., Markiewicz A.). R. VI. 23.
34. **Polaczkówna Helena.** „Liber Chamorum" M. III. 132, 161, 190.
    Uzupełnienie: M. III. 175.
    „ S. Tymieniecki. M. IV. 22.
35. **Prażmowski Belina Zbigniew.** Metryki ślubne parafji św. Krzyża w Warszawie z lat 1763 do 1807. M. XI. 14, 30, 61, 125, 157.
36. **Prochaska Antoni.** Ze źródeł do genealogii szlachty województwa ruskiego. M. VI. 97, 137.
37. **Radzimiński Luba Zygmunt.** Z raptularza Porczyńskich M. II. 72.
38. **Semkowicz Władysław.** Wywód szlachectwa Słociłów z r. 1449. M. II. 49.
39. — Wywód szlachectwa Jaroszewskich z roku 1479. M II. 50.
40. — Wywody szlachectwa w Polsce XIV — XVII w. R. III.
41. **(Semkowicz Władysław).** List wójta z Bratjanu do Wielkiego Mistrza z 8 lutego r. 1432. (Spór o Fedka Nieświzkiego) M. VI. 190.
42. **Sygański Jan X.** Z dawnych metryk kościoła Marjackiego w Krakowie. Metryki ślubów 1586—1782. M. III. 86, 113, 145, 177, 207. M. IV. 25, 57, 89, 121, 165, 193.
43. — Z dawnych metryk katedry na Wawelu w Krakowie. M. V. 37, 69, 101, 133.
44. **Tomkiewicz Władysław.** Testament Jeremiego Wiśniowieckiego. M. IX. 67.
45. **Wąsowicz Dunin Mieczysław.** Parafja Besko. Metryki chrztu 1754—1780. M. I. 11. 27, 38.
46. — Parafja Lubcza. Metryki chrztu św., ślubów i zejścia 1655—1836. M. I. 59, 75, 92, 109.
47. — Parafja Janów Trembowelski (1699—1783). M. II. 101, 125, 145, 161, 177.
48. **Wdowiszewski Zygmunt.** Nieznane zapiski heraldyczne. R. VII. 229.
49. — Nieznane zapiski heraldyczne. Zapiski mazowieckie z XV i XVI w. R. VIII. 149 i odb.
50. — Zapiski liwskie z XV w. M. XI. 1.

III. Historja szlachectwa. Zagadnienia prawno-ustrojowe.

51. **Handelsman Marceli.** Przywileje rodowe mazowieckie. M. VII. 41, 89.
52. **Lasocki Zygmunt.** Zakład w Polsce średniowiecznej. M. XII. 183.
53. **Prochaska Antoni.** Utrata i odzyskanie szlachectwa. R. V. 82.

54. — Królewskie poświadczenie szlachectwa naganionego zagranicą w r. 1482. M. VII. 76.
55. **Semkowicz Wł**. O ustroju chorągiewnym w bitwie pod Grunwaldem. M. III. 94.
56. — Uwagi metodyczno-krytyczne nad pochodzeniem i rozsiedleniem rycerstwa polskiego wieków średnich. M. V. 41, 73.
57. — Stanowisko prawno-społeczne szlachty polskiej w świetle opinji własnej i obcej M. IX. 17.
58. **Wdowiszewski Zygmunt**. Z zagadnień prawa szlachectwa w dawnej Polsce. M. X. 6.
59. **Wojciechowski Zygmunt**. Powstanie szlachectwa w Polsce. M. XII. 97.

IV. Herby. Barwy heraldyczne.

60. **Bołsunowski Karol**. Nowo odkryte herby na ceramice w horodyszczu Łutawa. M. II. 171.
61. **Chmiel Adam**. Herb Śreniawa. M. I. 17.
62. **Chołodecki Białynia J.** O herbach Bemów i Bemów de Cosban. R. VI. 158.
63. **Czołowski Aleksander**. Udostojnienie herbu Jana Wyhowskiego hetmana wojsk zaporoskich z r. 1659. M. II. 165.
64. **Dziadulewicz Stanisław**. Kilka słów o herbie Lubcza. M. I. 69.
65. — O herbie Lubrza. M. II. 36.
66. — Ze studjów nad heraldyką polską. 1. Herb Moszczenica. 2. Herb Tader. M. II. 138.
67. — Herb Bienia. M. III. 48.
68. — Ze studjów heraldycznych. 1. Herb Frankebark. M. IV. 85.—2. Herb Błożyna. Tamże 117. 1. Herb Bielawa. M. V. 65.—2. Herb Golian. Tamże 95. — 3. Herb Kiczka. Tamże 128. — 4. Herb Piękostki. Tamże 129. — 4. Herb Zgraja. Tamże 169.— 6. Herb Zyrzawa. Tamże 170. Uzupełnienia: X. S. Kozierowski. M. V. 131.
69. — Drobiazgi heraldyczne. 1. Herb Celma. R. VI. 129. — 2. Herb Rzepkowicz. Tamże 131. — 3. Herb Rogów. Tamże 132. – 4. Herb Poturgi. Tamże 133. — 5. Herb Wążanki. Tamże 135. — 6. Herb Śmiara. Tamże 136.— 7. Herb Murawiec alias Morawczyk. Tamże 138. — 8. Ród Ramszów z Opola. Tamże 140.— 9. Herb Poruba. Tamże 143. — 1. Herb Kębłowscy. R. VII, 221. — 2. Herb Barkała. Tamże 224.—3. Herb Abszac. Tamże 226.— 1. Herb Słubica. M. IX. 90. — 2. Herb Waga i Wiskała.—3. Herb Czawia alias Czewoja i Kołomasza. Tamże 91. — 4. Herb Błożyna i Chorąbała. Tamże 92. — 5. Herb Staronie. 6. Herb Stoice. — Herb Zgraja. Tamże 122.— 8. Herb Giero postaci Siczyńskich. Tamże 123. — 9. Herb Bieleje. Tamże 124.
70. — Do artykułu J. B. Chołodeckiego p. t. „O herbach Bemów i Bemów de Cosban". R. VII. 230.
71. — O przeobrażeniach w herbach polskich. M. IX. 160.
72. — Pierwiastek turański u szlachty ukraińskiej. M. X. 133.
73. **Egiersdorff W.** Ex-libris Mierów. M. XII. 121.
74. **Halecki Oskar**. O pierwotnym herbie Wyhowskich. M. III. 106.
75. — Opis herbów posłów polskich wysłanych po Henryka Walezego M. V. 116, 166.
76. —Arasy Dymitra Chaleckiego w świetle heraldyki. M. IX. 84.
77. **I. T.** Herb Prymasa Polski. M. XI. 128.
78. **Kamocki Fr.** Wymiary prawidłowe tarcz herbowych M. XII. 22.
79. **Konarski Szymon**. O polskich herbach złożonych. M. XI. 35.
80. **Konopka Jan**. O polskich herbach złożonych. M. IV. 82, 108, 134, 172.
81. **Krygowski Tadeusz**. Zagadkowe tarcze herbowe na kobiercu polskim. M. VI. 214.
82. **Kryński Mirosław Zbigniew**. Przeginia—Przegonia. M. V. 14, 54.
83. **Kutrzeba Stanisław**. Przyczynki do teorji runicznej. M. II. 1.
84. **Lasocki Zygmunt**. O udostojnieniu herbu w Polsce w r. 1455. M. XII. 113 i odb.
85. **Mikucki Silvio**. Barwa w heraldyce średniowiecznej Cz. I. Herby rycerstwa zachodniego i polskiego. R. IX. 191.
86. **Namysłowski Bolesław**. Merki rybaków pomorskich. Przyczynek do heraldyki i folkloru. R. VII. 101.
87. — Wpływy astrologji w heraldyce polskiej. M. XI. 34.
88. **Nowacki Józef X.** Do artykułu o „Księdze brackiej św. Krzysztofa na Arlbergu". M. X. 199.
89. **Pieniążek Odrowąż Jerzy**. Herby na ornacie polskim w Szwecji M. IX. 126.
90. **Pierzchała Ludwik**. Herb Pierzchała. M. I. 33.
91. — Jeszcze herb Roch M. XI. 217.
92. **Pilnáček Józef**. Znaczenie figury heraldycznej w herbie Świerczek. M. IX. 120.
93. **Polaczkówna Helena**. O Gierałcie, Dzierałcie i Cietrzewiu. M. I. 20.
94. — Księga bracką św. Krzysztofa na Arlbergu w Tyrolu. M. X. 49, 73, 97, 121, 145. Odp. księdzu Nowackiemu. M. XI. 31.
95. — Uwagi o dekoracji heraldycznej kaplicy na Kahlenbergu. M. XI. 137.
96. **Prażmowski Belina Zbigniew**. Herb Dessau. M. X. 259.

97. **P.(rocha)ska A.** Herby bohaterów grunwaldzkich M. III. 90.
98. **Przezdziecki Rajnold.** Roch czyli wieża szachowa w herbach polskich i obcych. M. XI. 45, 69.
99. **Puzyna ks. Józef.** Herb złożony Pawła Holszańskiego, biskupa wileńskiego. M. XI. 126.
100. **Semkowicz Władysław.** W sprawie herbu Tader. M. III. 8.
101. — O pierwotnej postaci polskiego herbu „Larysza". M. III. 129.
102. **Sochaniewicz Kazimierz.** Przyczynek do rozwoju herbu książąt Zbarazkich. M. VII. 118.
103. **Wdowiszewski Zygmunt.** Herby na zabytkach polskich w Szwecji. M. IX. 93.
104. **Witanowski R.(awita) M (ichał).** Pokłosie heraldyczne. M. V. 28.
105. **Zachorowski Stanisław.** W sprawie herbu Bienia. M. III. 108.
106. **Zaleski Bronisław.** W sprawie herbu Tader. M. III. 8.
107. Zagadkowe tarcze herbowe na talerzach gdańskich z XVII/XVIII w. M. III. 188.

V. Nazwiska, zawołania rodowe, przydomki. Tytuły książęce.

108. **Jabłonowski Aleksander.** W sprawie nazw herbowych i nazwisk. M. V. 173. M. VI. 132. (Odp. Z. Radzimińskiemu).
109. **Kamocki Franciszek.** O niektórych przekręconych w „Pamiętnikach Paska" nazwiskach szlacheckich. M. XI. 171.
110. **Kozicki Dunin Zygmunt X.** Zawołanie „Wali uszy". M. II. 35.
111. **Kryński Przegonia Mirosław Zbigniew.** O używaniu nazw herbowych i nazwisk. M. VI. 35, 67.
112. **Radzimiński Luba Zygmunt.** O tożsamości tytułów „kniaź" i „książę". M. I. 49, 65, 83, 97.
113. — Jeszcze o „kniaziu" i „księciu". M. IV. 104, 138, 175.
114. — W obronie nazw i przydomków rodowych. M. VI. 1.
115. **Semkowicz Władysław.** Zawołania jako hasła bojowe. M. I. 8.
116. — Gozdawa, Mozgawa, Godula. Przyczynek do genezy zawołań. M. I. 98.
117. **Tomkiewicz Władysław.** Z dziejów walk o tytuły książęce. M. X. 1.

VI. Dostojnicy i urzędnicy. Odznaczenia.

118. **Białkowski Leon.** Urzędnicy ziemscy podolscy wieku XVI i pocz. XVII. R. VIII. 174.
119. **Łoza Stanisław.** Kawalerowie orderu św. Stanisława. M. IX. 97, 167. M. X. 43, 114, 231, 280. M. XI. 14, 38, 59, 109, 203. Uzupełn.: S. Taczanowski. M. XII. 78.
120. **Pogonowski Jerzy.** Nominacja Konstantego Jana Szuyskiego na podkomorzego brzeskiego. M. IX. 165.
121. **Sochaniewicz Kazimierz i Wolff Adam.** Urzędnicy województwa bełskiego do połowy XVI w. M. X. 8.
122. **Wolff Adam.** por. nr. 121.

VII. Rodowody, genealogje i monografje rodów. Nobilitacje. Herbarze. Spisy szlachty.

123. **Baranowski I. T.** Z księgi błękitnej patrycyatu Starej Warszawy. M. VII. 16.
124. **Białkowski Leon.** Przyczynek do rodowodu Oświęcimów z Kunowy na Siedliskach. M. I. 10.
125. — Mikołaj z Bogoryi a Mikołaj z Ossolina. M. V. 26.
126. — Ród Czamborów Rogalów w dawnych wiekach. R. VI. 81.
127. **Bielecki Emil.** Karol Rogawski, sekretarz dyktatury w 1846 roku i jego przodkowie. M. X. 87.
128. — Gozdawici - Bireccy w XV stuleciu. M. XI. 123.
129. **Bogusz Adam.** Mikołaj Bogusz z Kościelca (1492—1560). M. II. 3, 23.
130. — Mikołaja Bogusza spadkobiercy. M. II. 51. Uzupełnienie: Mozgawa. M. II. 99.
131. **Borkowski Dunin Jerzy i Wąsowicz Dunin Mieczysław.** Elektorowie królów Władysława IV, Michała Korybuta, Stanisława Leszczyńskiego i spis stronników Augusta III. R. I.
132. **Bouffałł Bronisław.** O pochodzeniu i herbie rodu Bouffałłów-Doroszkiewiczów. M. XII. 119, 141, 149, 168.
133. **Brzeziński Stanisław.** Panowie z Tomic. M. XII. 49, 65, 81, 110 i odb.
134. **Dąbkowski Przemysław.** Szkice z życia szlachty sanockiej w XV w. R. VI. 38.
135. **Dunikowski Juljusz.** W sprawie nazwy gniazda rodowego rodziny z Urska Dunikowskich. M. IX. 50.
136. — O rodzie Świerczków na Rusi w wieku XV i początkach rodziny Dunikowskich. M. X. 202, 217.
137. **Dziadulewicz Stanisław.** W sprawie Ruszyły z Buszowna. M. II. 158.
138. **Forst Otto.** Przyczynki do najdawniejszej genealogii Potockich herbu Pilawa. M. IV. 160, 189.

139. — Przyczynek do najdawniejszej genealogii Mohyłów. M. V. 1.
140. **Forst Battaglia Otto.** Wywód przodków Marji Leszczyńskiej. R. IV.
141. — Ze studjów genealogicznych nad epoką Jana Sobieskiego. I. Wywód przodków Marji Ludwiki. (i Jana III) M. XII. 89, II. Tamże 132.
142. **Friedberg Marjan.** Ród Łabędziów w wiekach średnich. R. VII. 1.
143. **Górski Karol.** Ród Odrowążów w wiekach średnich. R. VIII. 1.
144. — O herbarzach polsko-pruskich. M. IX 63.
145. — Drzewo genealogiczne Lach-Szyrmów. M. X. 229.
146. **Halecki Oskar.** Chaleccy na Ukrainie. M. III. 134, 164, 194.
147. — Mościc ze Stęszewa, kasztelan poznański i jego ród. M. IV. 15. Uzupełn.: M. IV. 55.
148. — Ród Łodziów w wiekach średnich. M. IV. 113, 150, 185. M. V. 8, 47, 77, 107, 144, 179. M. VI. 8. 41, 72, 102. Uzupełn.: S. X. Kozierowski. M. V. 68, O. Halecki. M. VI. 169.
149. — W sprawie pochodzenia Tęczyńskich. M. VII. 3.
150. **Hartleb Kazimierz.** Z Ocieszyna Ociescy herbu Jastrzębiec. M. VI. 86, 121, 162.
151. **Horoszkiewicz Roman.** Notatki heraldyczne ze wschodniego Polesia. M. IX. 153.
152. **Jaworski Franciszek.** Nobilitacya miasta Lwowa. M. II. 69, 86.
153. **Karwowski Stanisław.** Leszczyńscy herbu Wieniawa. M. VII. 27, 68, 113, M. VIII. 156.
154. **Konarski Szymon.** Rodzina Henryka Milberga, generała W. P. (1785—1863). M. XII. 189.
155. **Kozierowski Stanisław X.** Studja nad pierwotnem rozsiedleniem rycerstwa wielkopolskiego. I. Ród Bylinów. M. VI. 17. 50, 77, II. Ród Drogosławiczów. Tamże 106, 151, 204, M. VII. 20. III. Ród Wczeliczów. M. VII. 59, 103. M. VIII. 130. VIII. Ród Samsonów-Watów. R. V. 1.
156. — Ród Porajów-Różyców. R. IX. 97.
157. **Kozłowski Stanisław Aleksander.** Przyczynek do rodowodu Stanisława Augusta Poniatowskiego, króla polskiego. M. IV. 48.
158. **Kutrzeba Stanisław.** Przywilej dla rodu Dębno z r. 1410. M. II. 129.
159. **Lasocki Zygmunt.** Szkice z życia szlachty zawkrzeńskiej w XV i XVI w. M. XI. 5, 50, 79. M. X. 241, 265 i odb.
160. **Łodyński Maryan.** Pakosław Lasocic i Pakosław Wojciechowicz M. IV. 65.
161. **Łoza Stanisław.** Bielińscy h. Szeliga. M. XII. 8.
162. **Mańkowski Tadeusz** Hoczew i Balowie. M. II. 109, 133, 153. 169. Uzupełnienie: H. Merczyng. M. III. 52.
163. **Manteuffel Gustaw.** O starodawnej szlachcie krzyżacko-rycerskiej na kresach inflanckich. M. III. 1, 17, 41, 57, 73, 99, 121, 153, 185. M. IV. 2, 35, 70, 101, 129, 169 i odb. Uzupełnienia: H. Merczyng. M. III. 175. G. Manteuffel. M. IV. 22. M. hr. Broel-Plater. M. IV. 55.
164. **Mieczko Stanisław.** Mieczko, Raczko, Saczko i Łyczko. M. V. 120, 156, 190. Uzupełnienie: M. V. 196.
165. **Mozgawa.** Przyczynek do genealogii Pociejów h. Waga. M. III. 140.
166. **Niwiński Mieczysław.** Ród panów na Wierzbicy. M. X. 29.
167. **Nowacki Józef X.** Gniazdo „Paniącząt"— Doliwów. M. X. 168.
168. **P.(ohorecki) B.(olesław).** Pohoreccy w herbarzu „Rodzina". M. XII. 92.
169. **Piekosiński Franciszek.** Poczet rodów szlachty polskiej wieków średnich. R. II. 1.
170. **Pierzchała Ludwik.** Pochodzenie Juljana Lubienieckiego. M. X. 227.
171. **Podczaski J.** Kilka słów o pochodzeniu Władysława Podczaskiego h. Rola, pułkownika-dowódcy 20 pp. W. P. w 1831 r. M. XI. 105.
172. **Pogonowski Jerzy.** Puhacze Horodyscy. M. X. 228.
173. **Pohrille Wilhelm.** Rodzina filozofa Henryka Bergsona. M. X. 183.
174. **Polaczkówna Helena.** Szlachta na Siewierzu biskupim w latach 1442—1790. R. IV.
175. — Ród Wezenborgów w Polsce i jego pierwotne gniazdo. R. VII. 131.
176. — Przyczynek do „Genealogji Piastów". M. XI. 93, 117.
177. — Nobilitacja Bartłomieja i Walentego Powsińskich z r. 1592. M. XII. 145, 161.
178. **Pomarański Stefan.** Do genealogji Józefa Gołuchowskiego. R. VIII. 181.
179. **Prochaska Antoni.** O identyczności ks. Fedka Nieświzkiego z Fedorem Korybutowiczem. M. VI. 192.
180. — Czy możliwa jest identyczność kniaziów Nieświezkich z Korybutowiczami. M. V. 88.
181. — O kniaziowskiem pochodzeniu szlachty Glińskich. M. V. 105.
182. **Puzyna ks. Józef.** W sprawie pochodzenia Luberskich. M. II 94.
183. — O pochodzeniu kniazia Fed'ka Nieświzkiego. M. IV. 6, 43, 74. Uzupełnienia: S. D. M. IV. 87, dr. B. Barwiński. M. V. 35.
184. — W sprawie Fed'ka Nieświzkiego. M. V. 18, 58.

185. — Nieco faktów do sprawy Fedka Nieświzkiego. M. VI. 145.
186. — Narymunt Gedyminowicz. M. IX. 4, 26, 33.
187. — Korybutowicze Nieświzcy. M. IX. 105.
188. — Kiedy urodził się Witołd i co wiemy o rodzie jego matki. M. IX. 130.
189. — Daniło ks. Turowski, Ostrogski i Chełmski i jego potomstwo. M. X. 251, 269.
190. — Potomstwo Narymunta Gedyminowicza. M. X. 35, 105, 193. M. XI. 133, 183, 197.
191. — Nieznane Chodkiewiczówne z XV w. M. XI. 57.
192. **Radzimiński Luba Zygmunt.** W sprawie Fed'ka Nieświzkiego. M. IV. 142, 182.
193. — Jeszcze w sprawie Fed'ka Nieświzkiego. M. V. 93.
194. — Ród Sałtykowych-Sołtyków i list Michała Hlebowicza Sałtykowa do Lwa Sapiehy z r. 1611. R. V. 77.
195. — Itinerarze kn. Fedora Korybutowicza i kn. Fedka Nieświzkiego. M. VI. 194.
196. — Sprawa odrębnego pochodzenia Chodkiewiczów litewskich i białoruskich. R. VIII. 109.
197. **Semkowicz Władysław.** O pochodzeniu rodu „Wczele". M. I. 19.
198. — O rodzie Dragów-Sasów. M. I. 35.
199. — O początkach rodu Gierałtów i fundacji klasztoru Norbertanów w Brzesku. M. II. 17.
200. — O początkach rodu Laryszów-Glezynów. M. II. 39.
201. — Czy Skargowie byli szlachtą? M. II. 89.
202. — Przywilej dla rodu Dębno z r. 1410 w świetle genealogji rodu. M. III. 26, 45, 60, 76.
203. — O początkach rodu Sulima. M. III. 4.
204. — O pochodzeniu i rozsiedleniu rodu Amadejów w Polsce. M. V. 139.
205. — O litewskich rodach bojarskich zbratanych ze szlachtą polską w Horodle 1413 r. M. VI. 143, 176. M. VII. 7, 51, 96. R. V. 39. R. VI. 116. R. VII. 210. R. VIII. 133. R. IX. 251.
206. — Łosk i wygaśnięcie Korybutowiczów R. VII. 197.
207. — Ćwierćwiecze badań monograficznych nad rodami rycerstwa polskiego. M. XII. 177.
208. **Sochaniewicz Kazimierz.** O kolebce rodu Zamoyskich i o Piwach Prawdzicach na Rusi. R. V. 58.
209. — Sitańscy h. Nałęcz na pograniczu chełmsko-bełskiem w XV i XVI w. R. V. 146.
210. — Ze studjów nad rozsiedleniem szlachty w ziemi chełmskiej. Smokowie Ślepowrony w XV i XVI w. na Chełmszczyźnie, przybysze z Mazowsza. R. VII. 175.
211. **Sygański Jan X. S. J.** Indygenat Dzianottów. M. II. 149.
212. — Z notat heraldyczno-genealogicznych. M. III. 29, 50, 64, 82, 142, 171, 201.
213. **Wagner-Newlin Tadeusz.** Wagnerowie inflancko-polscy. M. IX. 45. Uzupełnienie: M. XI. 102 i odb.
214. **Wąsowicz Dunin Mieczysław.** Por. nr. 131.
215. **Wdowiszewski Zygmunt.** Ród Bogorjów w wiekach średnich. R. IX. 1 i odb. Uzup. recenzji: K. Górski. M. IX. 54.
216. — Przodkowie Samuela Proskiego, kawalera maltańskiego i dyplomaty polskiego XVII w. M. IX. 138.
217. **W.(dowiszewski) Z.(ygmunt).** Szlachta ziemi wieluńskiej biorąca udział w pospolitem ruszeniu pod Lwowem 1621 r. M. IX. 192.
218. **Wdowiszewski Zygmunt** W sprawie pochodzenia Iwana z Radomina. M. XI. 37.
219. **W.(dowiszewski) Z.** Na marginesie genealogji Ciołków Poniatowskich. M. XI. 107.
220. — Szlachta przyjęta do prawa miejskiego Starej Warszawy w latach 1506 — 1718. M. XI. 140.
221. **Wehr Witold.** Pruscy h. Leliwa. M X. 185.
222. **Witanowski Rawita Michał** Ród Lelewelów. M. IV. 97.
223. — Rodowód generała Józefa Bema. M. VI. 22. Uzup.: J. B. Chołodecki. M. VI. 126.
224. — Rodowód obrońcy Olsztyna. M. IX. 81.
225. **Wyrostek Ludwik.** Ród Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej. R. XI.

VIII. Sfragistyka. Epigrafika.

226. **Antoniewicz Wł. Leon.** Nagrobki kościelne w Krośnie. M. I. 23, 55, 71, 89, 104.
227. **Barwiński Bohdan.** Pieczęcie bojarów halicko-włodzimierskich z pierwszej poł. XIV w. M. II. 116.
228. **Chomętowski J. K.** O typach orła państwowego w sfragistyce polskiej. M. IX. 143.
229. **Grocholski Ludgard.** Zagadkowe godła na nagrobku Jana Stanisława Tarnowskiego w Chrobrzu. M. VI. 62.
230. **Kamieniecki Witołd.** Płyta grobowa Marcina Kamienieckiego († 1530). M. II. 44.
231. **Kętrzyński Stanisław.** O dwu pieczęciach Przemysła II z r. 1290. M. XI. 21 i odb.
232. **Konarski Szymon** Błędne źródła do genealogji rodzin na nagrobkach katedry łomżyńskiej. M. XI. 146.
233. **Pierzchała Ludwik.** Zagadkowa pieczęć. M. XI. 12.
234. **Puzyna ks. Józef.** Niektóre pieczęcie litewskie z XVI i XVII w. M. XII. 55, 73.

235. **Radzimiński Z. L.** Pieczęć Miska Dołbunowskiego. M. I. 69.
236. **(Semkowicz Władysław).** Płyta grobowa Mikołaja Kobylańskiego, kasztelana rospierskiego z r. 1510. M. II. 62.
237. **Semkowicz Władysław.** Pieczęć polska przy akcie traktatu pokojowego w Arras z r. 1435. R. V. 86.
238. —Korybutowicze i Nieświzcy w świetle sfragistyki. M. VI. 200.
239. **Sochaniewicz Kazimierz.** O najdawniejszej pieczęci miasta Torunia. M. IX. 158.
240. **Wdowiszewski Zygmunt.** Najdawniejsza pieczęć miasta Torunia. M. IX. 30.
241. — Pieczęcie panów litewskich przy drugim akcie Konfederacji Warszawskiej 1573 r. M. IX. 57.
242. — Epitaphium toruńskie z h. Doliwa z XV wieku. M. X. 181.
243. — Pieczęć opactwa Benedyktynów na zamku Płockim. M. XII. 171.

IX. Wspomnienia pośmiertne.
(W nawiasach nazwisko autora).

244. Balzer Oswald, prof., (Wł. Semkowicz). M. XII. 33 i odb.
245. Boniecki Fredro Adam, (dr. Władysław Semkowicz). M. II. 105.
246. Borkowski Dunin hr. Jerzy, (Mieczysław Wąsowicz). M. I. 81.
247. Cielecki Zaremba Artur, M. X. 92.
248. Drohojowski Jan Marjan dr., M. IV. 33.
249. Giżycki Gozdawa Jan Marek, (Z. L. Radzimiński). R. VII. 233.
250. Grabiński Stanisław Bohdan, M. IX. 169.
251. Jabłonowski Aleksander jako heraldyk, (Ludgard Grocholski). M. VI. 130.
252. Jaworski Franciszek,(J. Białynia Chołodecki). M. VII. 83.
253. Kozakowski Stanisław, M. X. 286.
254. Kozicki Dunin Zygmunt X., (Fr. Jaworski). M. V. 137.
255. Kucharski Prawdzic Piotr dr., R. VIII. 214.
256. Lasocki hr. Józef, M. X. 189.
257. Likowski Henryk X. dr., M. XI. 89.
258. Lubomirski ks. Kazimierz, M. X. 26.
259. Lubomirski ks. Stanisław, M. XI. 175.
260. Łoziński Lubicz Władysław, (Józef Białynia Chołodecki). M. VI. 65.
261. Małecki Antoni jako heraldyk, (Helena Polaczkówna). M. VI. 173.
262. Meysztowiczowa Zofja, M. XII. 46.
263. Moraczewski Stanisław, (S. Kruczkowski). M, XII. 77,
264. Oborski Ludwik Narcyz, (L. P.). M. II. 174.
265. Piotrowski Mikołaj, M. X. 286.
266. Potulicki hr. Henryk, M. X. 189.
267. Potulicki hr. Karol, M. X. 236.
268. Prochaska Antoni dr., (O. H.). M. IX. 169.
269. Pułaski Kazimierz, (Z. L. Radzimiński). R.VIII. 205.
270. Radwan Mieczysław, M. X. 92.
271. Radzimiński Luba Zygmunt, (K. Sochaniewicz). R. IX. 301.
272. Reiski Artur, (L. B.). R. IX. 318.
273. Semkowiczowa Lesława, M. XI. 175.
274. Skarbek hr. Karol, M. IX. 151.
275. Sochaniewicz Kazimierz dr., (M. Friedberg). M. X. 91.
276. Sokołowski Maryan dr., M. IV. 192.
277. Strutyński Sas Jan dr., M. III. 204.
278. Trzecieski Jan Wojciech, (Wład. Antoniewicz). M. II. 174.
279. Wąsowicz Dunin Mieczysław dr., (Józef Białynia Chołodecki). M. VI. 33.
280. Zwierkowski Jerzy, (O. Halecki). M. XI. 181.
281. Żeleński z Żelanki Stanisław, (A. B.). M. II. 174.
282. Żychliński Teodor, (dr. M. D. Wąs.). M. II. 175.

X. Miscellanea.

283. **Białkowski Leon.** Przyczynek do urzędowego znaczenia herbarzy. M. II. 45.
284. — Szlachecka robocizna. M. II. 74.
285. — Przyczynek do dziejów pospolitego ruszenia na wyprawę 1509 r. M. IX. 94.
286. — Uwagi na temat obrony naukowego charakteru heraldyki i genealogji. M. XII. 58.
287. **Dobrowolski K. i Górski K.** Polemika w sprawie Żywota św. Florjana. R. VIII. 204.
288. **Dziadulewicz Stanisław.** Jak się legitymowano ze szlachectwa przed b. Heroldyą Królestwa Polskiego. M. VII. 31, 77.
289. **Górski Karol.** Por. nr. 287.
290. **Halecki Oskar.** O potrzebie ożywienia badań heraldyczno-genealogicznych w Polsce. M. IX. 1.
291. — W rocznicę odsieczy Wiednia. M. XII. 130.
292. — Zawisza Czarny a łowy książęce na Litwie i w Tyrolu. M. XII. 186.
293. **Lasocki Zygmunt.** Szlachta płońska w walce z czartem. M. XII. 1, 18, 37 i odb.
294. **Łukomski W. K.** Dokumenty b. Heroldyi Królestwa Polskiego. M. VII. 120. M. VIII. 188.
295. **Miączyński J. A.** Uzupełnienia do wykazu portretów wołyńskich. M. XI. 178.
296. **M.(ieczowski) E.(ugenjusz).** Krótka wiadomość o Zakonie Rycerskim „Opatrzności Bożej" pod im. św. Joachima. M. XI. 200. Uzupełn.: Z. Wdowiszewski. Tamże 201.
297. **Niwiński Mieczysław.** Polacy w służbie komuny bolońskiej R. VIII. 169.

298. **P.** Witołdowe prochy. M. IX. 134.
299. **Pierzchała Ludwik.** Kronika Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. M. XII. 193.
300. **Piotrowski Mikołaj.** W sprawie Bibljoteki i Archiwum Zamku Wiśniowieckiego, M. IX. 146.
301. **Pogonowski Jerzy.** Pamiątka po Feliksie Odrowążu-Pieniążku. M. IX. 124.
302. — Legitymacja szlachecka po rozbiorach M. XI. 215.
303. **(Semkowicz Władysław).** Wierszowane spisy szlachty. M. II. 62.
304. — „Recomendacio Lelive", najstarszy panegiryk polski. M. III. 98.
305. **Semkowicz Władysław.** Długosz jako heraldyk. M. I. 5.
306. **Śleszyński Józef.** Album pamiątek Wołynia. M. X. 111.
307. — Jeszcze o portretach wołyńskich. M. XI. 150.
308. **Wąsowicz Dunin Mieczysław.** Wierszowane spisy szlachty. M. II. 75.

XI. Recenzje.

309. Almanach de Gotha na r. 1933. Rec. M. XII. 11.
310. Archives Héraldiques Suisses Rec. Z. Wd. M. IX. 102. M. XI. 112.
311. *Arnold dr. St.;* Możnowładztwo polskie w XI i XII w. i jego podstawy gospodarczo-społeczne. Rec. M. Friedberg R. VIII. 189.
312. Archiwum rodziny Skibniewskich przydomku Kurzec, herbu Ślepowron. Rec. Lud. Gr. M. VI. 26.
313. *Bär Maksymilian, dr.:* Der Adel und der adlige Grundbesitz in Polnisch — Preussen zur Zeit der preuss. Besitzergreifung. Rec. S. S. M. V. 130.
314. *Barwinškyj Bohdan:* Konaszewyčzi w Peremyśkij zemli w XV i XVI st. Rec. L. Pierzchała. M. XI. 222.
315. *Bem de Cosban hr. Włodzimierz:* Generał Józef Bem. Rec. N. G. R. VIII. 202.
316. *Białkowski Leon:* Ród Bibersteinów. Rec. Wł. S. M. I. 62.
317. — Podole w XVI wieku. Rec. Z. L. Radzimiński. R. V. 111.
318. — Lewaltowie Jezierscy h. Rogala. Rec. Z. Wd. M. X. 46
319. *Bielecki Emil:* Von galizischen Friedhöfen. Rec. T. I. M. XI. 62.
320. — Deutsche Grabinschriften auf dem kath. Friedhofe in Rzeszów, Galizien. Rec. T. I M. X. 118.
321. *Biliński Antoni:* Szlachtaziem i dobrzyńskiej za ostatnich Jagiellonów. Rec. O. Halecki. M. XI. 155.
322. *Bogusławski Antoni:* Szlachta napoleońska w Polsce. Rec. T. I. M. X. 189.
323. *Böhm K. dr.:* Anleitung zur Ordnung von Pfarrarchiven. Rec. K. S. M. V. 196.
324. *Borkowski Jerzy hr. Dunin:* Almanach Błękitny. Rec. dr. H. Polaczkówna. M. II. 97.
325. *Borszczak J..* Wełykyj Mazepyneć Hryhor Orłyk, gen. porucznyk Ludowyka XV. Rec. E. Bielecki. M. XI. 176.
326. *Bugnot Paul:* Précis d'héraldique polonaise. Rec. L G. M. VII. 84.
327. *Buryan Józef X.:* Skąd pochodzi twoje imię i nazwisko i nazwa miejcowości rodzinnej. Rec. T. I. M. XII. 60.
328. *Chmiel Adam:* Domy Krakowskie. Ulica Sławkowska. Rec. T. I. M. XI. 16.
329. *Chołodecki Białynia Józef:* Jerzy Skander-Beg-Bułharyn, generał-bojownik o wolność Ojczyzny. Rec. T. I. M. X. 46.
330. *Czarla Z.:* Ród Kasprowiczów. Rec. T. I. M. IX. 171.
331. *Daily P. R.:* Finding the lost flag of Poland. Rec. T. I. M. XI 62.
332. Danziger Familiengeschichtliche Beiträge. Rec. Z. Wd. M. IX. 11.
333. *Daróczy Zoltán:* A gróf Bem család. Rec. T. I. M. XI. 112. Uzupełnienie recenzji: Wł. Bem de Cosban. M. XII. 10.
334. *Dieckhoff Albr. Dr.:* Das englische Adelsrecht. Rec. J. Z. M. X. 24.
335. Drzewo genealogiczne 64 herbowe po mieczu i kądzieli Sobańskich, Jełowickich, Drohojowskich. Rec. Ludgard hr. Grocholski. M. V. 99.
336. *Dubiecki Marjan:* Na kresach i za kresami, wspomnienia i szkice. Rec. L. G. M. VII. 83.
337. *Dziadulewicz St. i Wittyg W.* por. nr. 414.
338. *Forst Otto:* Ahnentafel Seiner Kaiserlichen und Königlichen Hoheit des Durchlauchtigsten Herrn Erzherzogs Franz Ferdinand von Oesterreich - Este. Rec. Dr. J. Drohojowski. M. III. 66, 83.
339. — Kritische Bibliographie der polnischen Literatur über Genealogie. Rec. S. S. M. V. 66.
340. *Forst Battaglia Otto:* Genealogische Tabellen zur Geschichte des Mittelalters und der Neuzeit. Rec. W. Semkowicz. R. V. 124.
341. — Vom Herrenstande. Rec. Wł. Semkowicz. R. V. 124.
342. — Das Geheimnis des Blutes. Rec. O. Halecki. M. XI. 220.
343. *Gajewnicki Mieczysław:* Dołęgowie Piskoscy. Zapiski monograficzno-genealogiczne. Rec. T. I. M. XII. 95.
344. *Galbreath L. D.:* Handbüchlein der Heraldik. Rec. Z. Wd. M. IX. 102.

345. — A treatise on ecclesiastical heraldry. Part 1: Papal heraldry. Rec. Z Wdowiszewski. M. IX. 148.
346. *Gawroński Rawita Franciszek:* Książęta Nieświeccy, Zbarascy i Wiśniowieccy do końca XVI w. Rec. J. P. M. X. 140.
347. *Górski Karol:* Pomorze w dobie wojny trzynastoletniej. Rec. Z. Wd. M. XII. 11.
348. *Grodecki R.:* Przyczynek do sprawy pochodzenia orła polskiego. Rec. St. Kętrzyński. M. XII. 28.
349. Herold polski, ilustrowany dwutygodnik heraldyczny. Rec. Wł. S. M. I. 78.
350. *Hoffman Arthur:* Rassenhygiene, Erblehre, Familienkunde. Rec. Emil Bielecki. M. XII. 154.
351. *Horoszkiewicz Roman*: Powiat Stoliński. M. IX. 53.
352. *Isenburg v. Prinz W. K.:* Die Ahnen der deutschen Kaiser, Könige und ihrer Gemahlinen. Rec. Z. Wdowiszewski. M. XI. 62.
353. Jahrbuch der heraldischen Gesellschaft „Adler". N. F. Bd. XXX. Rec. H. Polaczkówna. M. XI. 40.
354. Jahrbuch des Deutschen Vereines für Familienkunde für die Tschechoslovakische Republik. Rec. E. Bielecki. M. XI. 156.
355. *Jełowicki Aleksander*: Moje wspomnienia 1804—1831—1838. Rec. L. Białkowski. M. XII. 59.
356. *Kaletka Henryk Adam*: Berwińscy recte Berniccy. Rec. T. I. M. XII. 125.
357. *Kasterska Marja*: Szkice polsko rumuńskie. Rec. T. I. M. XI. 112.
358. *Kozierowski Stanisław X.* Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII—XVI wieku. Rec. S. D. M. X. 117.
359. — Ziemia gostyńska w świetle nazw geograficznych i najdawniejszych źródeł średniowiecza. Rec. Z. Wd. M. XI. 129.
360. — Nazwy geograficzne i osadźcy ziemi średzkiej. Rec. Z. Wd. M. XI. 129.
361. *Krzepela J.:* Księga rozsiedlenia rodów ziemiańskich w dobie Jagiellońskiej. Rec. S. D. R. VI. 166.
362. Książę Kolachine. Rec. Jerzy Zwierkowski. M. IX. 9.
363. Książęta Bielscy herbu Pogoń — wydawnictwo Instytutu heraldycznego w Warszawie. Rec. J. P. M. IX. 9.
364. *Kutrzeba Stanisław dr., wyd.* Katalog krajowego archiwum aktów grodzkich i ziemskich w Krakowie. Rec. W. S M. I. 94.
365. *Kutrzeba St. i Semkowicz Wł.:* Akta Unji Polski z Litwą 1385—1791. Rec. S. K. M. XII. 174.
366. *Lasocki Zygmunt*: Dołęga czy do Lęga? Rec. H. Polaczkówna. M. XI. 191.
367. *List Guido, v.:* Das Geheimniss der Runen. Rec. Oskar Halecki. M. II. 119.
368. — Die Bilderschrift der Ario-Germanen. Rec. O. Halecki. M. III. 172.
369. *Łopaciński Euzebjusz*: Matka Poety (A. Mickiewicza). Rec. J. Pogonowski. M. XI. 129.
370. *Łowmiański Henryk:* Studja nad początkami społeczeństwa i państwa litewskiego. Rec. O. Halecki. M. X. 275.
371. *Łoza Stanisław.* Słownik architektów i budowniczych Polaków oraz cudzoziemców w Polsce pracujących. Rec. T. I. M. X. 117.
372. — Rodziny polskie pochodzenia cudzoziemskiego osiadłe w Warszawie i okolicach. Rec. A. Bogusławski. M. XI. 155, 175.
373. *Łukomskij W. i Trojnickij S.:* Spiski licam Wysoczajsze pożałowannym dipłomami i gerbami na dwor. dostoj. Wsieross. Imp. i Car. Polskawo. Rec. S. S. M. V. 100.
374. *Manno A.*: Vocabolario araldico... Rec. H. Polaczkówna. M. XII. 215.
375. *Mayer Kurt:* Genealogisch-heraldische Untersuchungen zur Geschichte des alten Königreichs Burgund. Rec. H. Polaczkówna. M. X. 276.
376. Meysztowiczowie herbu Rawicz. Monografja genealogiczno-historyczna pod redakcją Jana Jakubowskiego i Stanisława Ptaszyckiego. Rec. O. Halecki. M. IX. 53.
377. Meysztowiczowie. — W sprawie recenzji o monografji. Rec. Zygmunt Lasocki. M IX. 148.
378. Meysztowiczowie. Dokumenty w monografji. Rec. Stanisław Ptaszycki. M. IX. 170.
379. *Mienicki Ryszard:* Jan Piotr Dworzecki-Bohdanowicz, korektor drukarni Uniwersytetu Wileńskiego, zapomniany heraldyk (1773—1840). Rec. Z. Wd. M. X. 46.
380. *Namysłowski Bolesław:* Herby mieszczaństwa poznańskiego. Rec. S. D. M. X. 140.
381. *Oelsnitz v. d. Ernst*: Ein Exlibris des nachmaligen Bischofs von Ermland Johannes Dantiscus. Rec. Z. Wd. M. XI. 16.
382. O Meysztowiczach.—W sprawie monografji. Rec. O. Halecki. M. IX. 170.
383. *Piekosiński Franciszek*: Herold polski r. 1906. Rec. dr. Wł. Semkowicz. M. I. 12.
384. *Pieniążek Odrowąż Jerzy*: Rycerstwo polskie w wyprawie wiedeńskiej... 1683 r. Rec. Stanisław Łoza. M. XII. 215.
385. *Pilnáček J.:* Radokmen a vývod T. G. Masaryka. Rec. H. Polaczkówna R. VIII. 203.
386. — Staromoravští rodove. Rec. H. Polaczkówna R. IX. 274. M. XI. 205. Uzup.: M. X. 65.

387. *Piotrowicz Ludwik i Semkowicz Władysław.* Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne. t. XII. Rec. Z. Wdowiszewski. M. X. 210.
388. Podręcznik Związku Polskich Kawalerów Maltańskich. Rec. Z. Wdowiszewski. M. XI. 208.
389. *Prusiewicz Aleksander:* Cmentarze Kamienieckie. Przyczynki do genealogii obywatelstwa kamienieckiego. Rec. L. G. M. VII. 84.
390. *Pułaski Kazimierz:* Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy. Rec. O. Halecki. M. IV. 191.
391. — Lipińscy herbu Brodzicz i herbu Gozdawa. Rec. L. Białkowski. R. VI. 169.
392. *Rachwał Stanisław:* Herb miasta Lwowa. Rec. Z. Wd. M. IX. 102.
393. *Radziwiłł ks. Al. Fryd.:* Losy najstarszej linji książąt Radziwiłłów. Rec. N. G. R. VIII. 203.
394. *Riabinin Jan*: Rada miejska lubelska w XVII w. Rec. Z. Wd. M. XI. 62.
395. *Rulikowski Edward:* Opis powiatu Kijowskiego Rec. L. G. M. VII. 83.
396. *Saint Obin de:* Armorial des Familles princières et comtales de Pologne. Rec. Z.L.R. M. I. 29.
397. *Schulthess Hans:* Die Stadt Zürich und ihre alten Geschlechter. Rec. Z. Wd. M. IX. 30.
398. *Semkowicz Władysław:* Przyczynki dyplomatyczne z wieków średnich. Rec. Stefan Sochaniewicz. M. V. 195.
399. — Hanul namiestnik wileński (1382 — 1387) i jego ród. Rec. J. P. M. X. 117.
400. — Materjały źródłowe do dziejów osadnictwa Górnej Orawy. Cz. I. Rec. Z. Wdowiszewski. M. XII. 59.
401. *Semkowicz W. i Piotrowicz L.:* por. nr. 387.
402. *Semkowicz Wł. i Kutrzeba St.:* por. nr. 365.
403. *Skoczek Józef:* Studja nad patrycjatem lwowskim wieków średnich. Rec. S. D. M. IX. 172.
404. *Skopnik Leopold und Hans:* Geschichte der Familie Skopnik. Rec. M. VI. 126.
405. Sprawozdania komisji do badania historyi sztuki w Polsce t. VIII. z. 1/2. Rec. Semkowicz Wł. M. I. 113.
406. *Theuer Julius*: Siegel und Wappensteine zu Wels. Rec. H. Polaczkówna. M. X. 236.
407. *Trojnickij S. i Łukomskij W.:* por. nr. 373.
408. *Ulanowski B.:* Akta kapituł z w. XVI, wybrane, t. I, cz. 1. Rec. Helena Polaczkówna. M. I. 42.
409. — Akta kapituł i sądów biskupich, t. III. cz. 1. Rec. Helena Polaczkówna. M. I. 42.
410. *Wannow R.:* Geschichte der Familie Wannow (Wannovius). Rec. M. F. R. IX. 278.
411. *Warschauer A. dr.*: Mitteilungen aus der Handschriftensammlung des Britischen Museums zu London, vornehmlich zur polnischen Geschichte. Rec. Wł. S. M. II. 29.
412. *Wecken Friedrich dr. phil.*: Die Ahnentafel als Nachweis deutscher Abstammung. Rec. Emil Bielecki. M. XII. 154.
413. *Wierzbowski T.*: Vademecum. Podręcznik dla studjów archiwalnych. Rec dr. Helena Polaczkówna. M. II. 10.
414. *Wittyg W. i Dziadulewicz St.*: Nieznana szlachta polska i jej herby. Rec. H. Polaczkówna. M. II. 77. Odp. W. Wittyga. M. II. 120. Odp. H. Polaczkówny. M. II. 141.
415. *Wittyg Wiktor*: Znaki pieczętne (gmerki) mieszczan w Polsce w XVI w. i w zaraniu XVII w. Rec. B. Z. M. III. 9.
416. — Rozsiedlenie i gniazda rodowe szlachty ziemi rawskiej w wieku XVI. Rec. X., M. V. 31.
417. *Włodarski Aleksander*: Rodzina. Herbarz szlachty polskiej, t. XV. Rec. Z. Lasocki. M. X. 259.
418. — Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. Uzupełnienia i sprostowania z materjałów archiwalnych. Cz. I. Rec. Stały czytelnik. M. XI. 194, Z. Lasocki. M. II. 25, 42.
419. — Ród Szostakowskich h. Łabędź. Monografja genealogiczna. Rec. dr. J. ks. Puzyna. M. XII. 122.
420. *Wojciechowski Zygmunt*: Das Ritterrecht in Polen vor den Statuten Kasimirs des Grossen. Rec. Karol Górski. M. IX. 197.
421. — Prawo rycerskie w Polsce przed statutami Kazimierza W. Rec. M. Friedberg. R. IX. 261.
422. *Wysłouch Seweryn*: Z dziejów Łosośny i jej posiadaczy XV — XVI w. Rec. J. P. M. X. 141.
423. *Załęski Stanisław X.*: O masonerii w Polsce od r. 1738 – 1822. Rec. M. R. Witanowski. M. I. 95.
424. *Żychliński Teodor*: Złota księga szlachty polskiej, t. XXXI. Rec. dr. Jan Drohojowski. M. II. 45.

I. Indeks autorów prac drukowanych w wydawnictwach P. T. H.

II. Indeks autorów prac recenzowanych w wydawnictwach P. T. H.

a) polskich:

b) obcych:

Sprawozdania i Recenzje.

Manno Antonio: Vocabolario araldico ufficiale seguito dal Dizionarietto di voci araldiche francesi tradotte in italiano per cura di ... Roma 1907, str. 73.

Spóźniona wiadomość o tem wydawnictwie, liczącem przeszło 25 lat istnienia, byłaby nie na miejscu, gdyby nie to, że zawiera ono zasady wiążące po dziś dzień instytucję oficjalną włoskiej Consulta araldica i gdyby nie ta okoliczność, że znajdujemy się w epoce gorączkowego porządkowania naszej heraldyki miejskiej. Nie od rzeczy zatem jest rozpatrzeć, jak sobie inne państwa z podobnemi zagadnieniami radzą.

Korzystając z niezwykłej uprzejmości Comm. Antonia Brillo z Padwy, który mi własnego egzemplarza tego wydawnictwa, nie będącego w obiegu handlowym, na jakiś czas użyczył, przedstawię, jakiemu ma ono odpowiadać celowi. Z tradycjonalnego języka dawnych heroldów, którzy dla celów opisania herbów wytworzyli język swoisty, ale zarazem ściślejszy prawie niż terminologje botaniczne lub numizmatyczne, wydawca wybierał najwłaściwsze do tego celu wyrażenia i terminy. Zestawił je na użytek wyłączny Consulty, która według rozp. Prezydenta Ministrów, Ministra Spraw Wewnętrznych i Prezydenta Consulty z 6 lutego 1906 w opisach herbów i orzeczeniach heraldycznych winna bezwzględnie używać technicznej terminologji Vocabolaria. Consulta nie narzuca jej pozatem nikomu, zostawiając całkowitą pod tym względem swobodę archeologom i artystom, ale wydawca mniemał, że słownik jego pozyska z czasem jednych i drugich, ponieważ usiłował wybierać terminy według zasad logiki, a zarazem z najgłębszem poszanowaniem dla ducha języka włoskiego. Chodziło mu o zestawienie takiej terminologji, według jego słów, żeby dobry opis herbowy można przesłać telefonem, a odbiorca telefonogramu, o ile jest wykształcony w rysunku, niezwłocznie mógł go sobie plastycznie wyobrazić i wykonać.

Mamy więc przed sobą terminologję, sporządzoną współcześnie, w przeciwieństwie do heraldyki Francji, która jedyna z pośród narodów wytworzyła sobie z języka heroldów, z uczonych prac heraldyków wieków minionych, najściślejszy i najdoskonalszy język heraldyczny. Dla Włoch było to tem potrzebniejsze, że ich własny język heraldyczny był dość surowy: to z literacka nadto swobodny, to kuty na modłę klasyczną, to zbyt pospolity lub też żywcem przenoszący wyrażenia z francuskiego języka, cokolwiek je tylko urobiwszy po włosku.

Jeśli idzie o techniczny układ tego Słownika heraldycznego, to oczywiście niema on tej donIosłości, jak *Renesse* Teodora, Dictionnaire des figures héraldiques w 7 tomach (Bruksela 1892), który, w ściślejszem znaczeniu będąc kluczem do *Rietstapa* J. B. Armorial général w 2 tomach, służyć ma także do identyfikacji znaków herbowych wszystkich narodów europejskich. Manno zrobił na szerszą miarę to, co w skromniejszej szacie wykonał dla nas *Krzyżanowski St.* w Słowniku heraldycznym (Kraków 1879) — rzecz wcale dobra, a niesłusznie zapomniana. Praca Manna w tem jest wyższa, że zdobią ją bardzo liczne ilustracje, tworzące wykładnię ikonograficzną dla nowej włoskiej terminologji.

W obfitym materjale ilustracyjnym budzą przedewszystkiem zainteresowanie włoskie specyficznie tarcze owalne, jajowate lub wydłużone sześcioboki, które z epoką rokoka, potem klasycyzmu rozlały się szerzej po kontynencie. Ikonografja heraldyczna włoska okazuje duże wpływy francuskie, które szły drogą na Sabaudję, wpływy niemieckie przyniesione przez cesarstwo, wpływy hiszpańskie, przywiezione przez wielkorządy, ale też i bardzo wiele typów całkowicie swoistych, nigdzie indziej nie powtarzających się na kontynencie, zwłaszcza w figurach heraldycznych, wziętych z natury, i godłach mówiących, mających być, według słów autora, szczególną właściwością heraldyki włoskiej.

Słowniczek najniezbędniejszy terminów francuskich, przełożonych na język włoski, kończy to użyteczne wydawnictwo.

Helena Polaczkówna.

Pieniążek - Odrowąż Jerzy: Rycerstwo polskie w wyprawie wiedeńskiej ...w roku 1683. Warszawa, 1933, str 30+2 nl.

W liczbie wydawnictw okolicznościowych, które się ukazały w związku z obchodem 250-ej rocznicy zwycięstwa pod Wiedniem, na uwagę zasługuje broszura p. t. „Rycerstwo polskie w wyprawie wiedeńskiej 1683". Autor na 15 stronach pomieszcza przeszło 700 nazwisk szlachty, biorącej udział w wyprawie pod wodzą króla Jana III-go. Obok nazwisk i imion podane są herby rycerzy, ich szarże, stanowiska, a przy niektórych nawet czyny i wreszcie źrodła, na których autor oparł spis. Lubo książeczka nie obejmuje pełnej liczby, gdyż wydawnictwa tego rodzaju niemal nigdy nie mogą być kompletne, niemniej jest ona cennym przyczynkiem. Wśród źródeł daje się odczuwać brak Leonarda Chodźki: Historyi domu Rawitów-Ostrowskich (Lwów, 1871), gdzie Chodźko na podstawie Silva rerum z r. 1690 zamieścił szereg nazwisk uczestników wyprawy wiedeńskiej. Broszurę p. Odrodąż Pieniążka poprzedza przedmowa pióra prof. O. Haleckiego.

Autor, wydając swą pracę, zastrzega się, że jeszcze w roku bieżącym ukaże się dodatek zawierający uzupełnienia.

Stanisław Łoza.

Członkowie Polsk. Tow. Heraldycznego.

Składkę członkowską za rok 1933 wpłacili po 24 zł.:

Do Oddziału Warszawskiego: Bem de Cosban Włodzimierz (12 zł.), Borkiewicz Seweryn (12 zł.), Białobrzeski Władysław, Gajewska Felicja, Gosiewski Tadeusz, Lasocki hr. Zygmunt, Plater-Broel hr. Marjan, Pusłowski hr. Wojciech, Sławski dr. Stanisław.

Składkę członkowską za rok 1934 wpłacili po 24 zł.:

Czosnowski hr. Izydor, Lasocki hr. Zygmunt, Odrowąż-Pieniążek Jerzy, Plater-Broel hr. Marjan, Rusiecki-Ursyn Stanisław.

Członkowie P T. H., którzy do 20 grudnia 1933 r. nie uregulują swojej składki członkowskiej za rok 1933, naskutek decyzji Zarządu Towarzystwa, nie zostaną pomieszczeni na liście członków P. T. H., która ukaże się nieodwołalnie wraz z N-rem pierwszym Miesięcznika Heraldycznego, 1 stycznia 1934 r.

Wzywam bardzo usilnie P. P. Członków P. T. H. o natychmiastowe wpłacanie już składek członkowskich za rok 1934 na odnośne konta Oddziałów P.T.H. do P.K.O.

Jerzy Odrowąż-Pieniążek.
Skarbnik P. T. H.

Komunikat.

Dnia 11 grudnia b. r. o godz. 20.15 odbędzie się w Bibljotece ord. Krasińskich uroczyste zebranie celem uczczenia 25-lecia Polskiego Towarzystwa Heraldycznego z następującym programem:

1. **Zagajenie zebrania przez Prezesa Honorowego Prof. Władysława Semkowicza.**
2. **Przemówienia: Prof. Oskara Haleckiego i Min. Stanisława Kętrzyńskiego.**
3. **Odczyt Dr. Zygmunta Wdowiszewskiego p. t. „Pierwszy herbarz polski wydany w Antwerpji 1562 r. i t. zw. „Libellum cracoviense".**

Na zebranie to zaprasza członków i wprowadzonych gości

ZARZĄD GŁÓWNY P. T. H.

Résumés français des articles.

A l'ocasion du 25-e anniversaire de la fondation de notre Société nous publions dans ce fascicule:

1) un compte-rendu des travaux monographiques consacrés depuis 25 ans aux grandes familles (gentes) de la chevalerie polonaise du moyen âge, par le professeur **W. Semkowicz** (voir le texte allemand de cette étude dans „La Pologne au VII-e congrès international des Sciences historiques", Varsovie 1933, vol. III);

2) une chronique de la Société polonaise d'Héraldique, par **L. Pierzchała**, grâce à l'initiative duquel cette société fut fondée en 1908, à Lwów;

3) une bibliographie des travaux parus dans la Revue mensuelle et dans l'Annuaire de la Société, par Mme **Iza Mickiewicz.**

Autres articles:

Un pari dans la Pologne médiévale par le comte **S. Lasocki.**

Ce pari entre Przedbor de Koniecpole et André de Zduńska Wola, deux gentilhommes dont la généalogie est établie par l'auteur, fut noté en 1463 dans les registres judiciaires de Sieradz.

Zawisza le Noir et les chasses ducales en Lithuanie et au Tyrol par le professeur **O. Halecki.**

Texte et commentaire d'une lettre inédite de Ladislas Jagellon, roi de Pologne, à Frédéric de Habsbourg, duc de Tyrol, écrite en 1415, à l'occasion de l'envoi d'une délégation polonaise au concile de Constance.

La famille de Henri Milberg, général de l'armée polonaise (1785—1863) par **S. Konarski.**

Généalogie de cette famille, annoblie en Pologne en 1790, depuis 1734 jusqu'à nos jours.

Redaktor naczelny i odpowiedzialny: **Oskar Halecki.**
Do komitetu redakcyjnego należą: **Stanisław Kętrzyński, Józef ks. Puzyna i Zygmunt Wdowiszewski.**

Wydawca: Oddz. Warsz. Pol. Tow. Herald. w osobie S. Kętrzyńskiego.

Druk L. Nowaka w Warszawie, Warecka 12, tel. 244-99.